

ЧЛАНЦИ

Savo MARKOVIĆ*

„UNA CHASA IN LA ZITADE DE ANTIVARI“: PATRICIJSKI ROD ZUPAN (ŽUPAN)

ABSTRACT: *Based on archival evidences and historiography, considered is the patrician lineage Zupan (Župan) of Bar, during the fifteenth and sixteenth century. Members of the lineage are followed through a network of social relations, interest groups, cognatic and agnatic kinship, through architectural heritage, transfer of tradition, the prerogatives of class cohesion and spiritual community, patrimony conservation strategies and a renewal of memories.*

KEY WORDS: *Bar, Middle Ages, Early Modern Age, patriciate, patrimony, contract, testament*

Barski rod Zupan (Župan) je, kako je zabilježeno, pripadao patricijatu u XV i XVI vijeku. Mletački sindici *Zan Battista Giustinian* i *Anzelo Diedo* u izvještaju iz 1553. godine navode 13 patricijskih familija u Baru: *Bazani, Battaglia, Borisi, Cratech, Dalmas, Goliebi, Maruelli* (Marusco), *Pasquali, Prodi et Proculiani, Ruzi o Curiazi* (Churiaze), *Samuelli, Zuppani*.¹ Tridesetih godina XVII v., kao barske patricijske, pomenute su, međutim, samo familije: Borisi, Goetići, Natali, Nasachi, Pasquali i Samueli; ukupno njih šest.²

Moguće je da je iz ovog barskog roda potekao i kotorski biskup Frano Župan.

---

* Autor je doktor pravnih i humanističkih nauka, Bar.

¹ *Commissiones et relationes Venetae*, collegit et digessit Šime Ljubić – Tomus II, Annorum 1525 – 1553, *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium*, volumen octavum, Zagrabiae 1877, 234.; Carl Georg Friedrich Heyer von Rosenfeld, *Wappenbuch Der Adel des Königreichs Dalmatien, nach archivalischen und anderen authentischen Quellen*, Nürnberg 1873, s. VI.

² S. S. Marković, *Barski patricijat*, Bar 1995, 16.

I. Od titule do prezimena

Osvrt na dalmatinske komune indicira rod *Zupanich*, koji se, kao patricijski, pominje na Hvaru, gdje su se župani birali iz redova hvarskih *nobila* („*de genere genithi*“; rodovsko plemstvo; „didići“).³ Rod *Zuppane* bio je prisutan na Braču.⁴ Ukorijenjenost institucije župana i percepcija tog naziva kao porodičnog prezimena na Pagu moguće je da ukazuje na pripadnike roda koji su nekada vršili dužnost kraljevskih župana.⁵ *Ljetopis Popa Dukljanina*, prema kojem je dodjeljivanje novih kraljevskih dužnosti vodilo transformisanju župana u *comesa*,⁶ upućuje i na istovjetnost pojmova knez i župan („*Ipanos, id est Comites*“; „*Comitibus vero, id est Ipanis*“; „*Comites, id est Ipani*“).⁷ Tokom XIII-XIV st. Barom upravljaju kneževi, ljudi domaćeg porijekla. U izvorima su zabilježene barske patricijske familije koje su prezime kasnije mogle dobiti na temelju ovakve etimologije (*Zupani*, 1424.; *De Comi*, 1431.; *Comis*, 1441), odnosno nasljeđivanja titule.⁸

Institucija župana, od koje je nastao patronimik tj. prezime u Baru, mogla je označavati i opunomoćenika vlasti koji nije morao obavljati službu gradskog kneza, već i upravitelja bratovština ili crkvenog (katedralnog ili samostanskog) prokuratora.⁹ K. Jireček naglašava da su *Zupanus* u Baru i na Krku prezime dobili od „sl. župan comes“ („*Würden und Aemter*“).¹⁰ Tako su titule proistekle iz institucija slovenskog porijekla¹¹ nasljeđivanjem i eti-

³ F. Smiljanić, O položaju i funkciji župana u hrvatskim srednjovjekovnim vrelima od 9. do 16. stoljeća, *Povijesni prilozi*, god. 26, br. 33, Zagreb 2007, 65.

⁴ C. G. F. Heyer von Rosenfeld, *Wappenbuch Der Adel des Königreichs Dalmatien*, n.d, s. VII, XV.

⁵ F. Smiljanić, O položaju i funkciji župana u hrvatskim srednjovjekovnim vrelima, n.d, 76, 92.

⁶ *Isto*, 58.

⁷ Presbyteri Diocleatis Regnum Slavorum, Joannis Georgii Schwandtneri: „*Scriptores rerum Hungaricum veteres, ac genuini*“, vol. III, Bibliopolpre Vindobonensis, 1746, p. 481, u: *Monumenta Montenegrina*, knjiga X (pripremio i predgovor napisao Vojislav D. Nikčević, preveo Mile Bogeski), Podgorica 2003, 74, 77.

⁸ F. Smiljanić, O položaju i funkciji župana u hrvatskim srednjovjekovnim vrelima, n.d, 46, 92.

⁹ *Up.*: F. Smiljanić, n.d, 74, 78, 85, 93.

¹⁰ C. Jireček, Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters (I. Theil), *Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften: Philosophisch-historische Klasse*, XLVIII Band, III. Wien 1902, s. 76.

¹¹ J. Kovačević je u *Istoriji Crne Gore*, 1, za najstariji naziv glavarova slovenske administracije - župan - pretpostavio da je avarskog porijekla. Konstatujući da se ne javlja u protobugarskim natpisima te da nije titula koja se javlja u bugarskom jeziku, navodi niz njenih derivata (dakorumunski – jupin, sjeverozapadnoslovenski – pan, hpan; panonskoslovenski – ispan, preko mađarskog), ističući da je najznačajniji južnoslavenski oblik – span. Značenje span – *spanós* - *cosav*, po njemu odgovara mongoloidnom tipu i može se vezati za Španje, ukoliko se smatraju reliktima Avara. Uputio je i na razlikovanje Avara i Hrvata kod K. Porfirogenita. Budući da su, prema crnogorsko-hercegovačkoj tradiciji, Španji jedan od naroda pr-

mološkim prilagođavanjem obilježavale i pripadnike gornjeg sloja gradskog društva.

II. Način bilježenja pripadnika roda *Zupan* u istorijskim izvorima

Opredjeljenje za najučestaliji način bilježenja kao način označavanja pripadnika ovoga roda – *Zupan* – implicira obavezu ukazivanja na modalitete transliteracije njihovog prezimena, kako se srijeće u arhivskim izvorima. Prezimenske varijante na koje je nailaženo u istorijskim dokumentima i historiografiji su sljedeće: *Zupani* (1424, 1445), *Zupan* (1431, 1514, 1570), *de Zupanis* (1494), „*Zupam, nobele da Antivari*“ (1501), *Zuppan* (1548), *Zuppano* (1549), *Zupana* (1570), *Zuppana* (1577); *Supan* (1437); *Puppani* (1553); *Tupani, Xupan, de Zuppanis, Župan, Županja*.¹²

vog etničkog sloja tog područja, te da se po izgledu i jeziku razlikuju od Slovena, na njihovu nekadašnju prisutnost mogle bi ukazivati brojne toponomastičke potvrde. *Istorija Crne Gore* 1 (Zarije Bešić, Draga Garašanin, Milutin Garašanin, Jovan Kovačević); J. Kovačević, „Od dolaska Slovena do kraja XII vijeka“, Redakcija za istoriju Crne Gore, Titograd 1967, 288. F. Smiljanić, međutim, upućuje na obimnu literaturu o instituciji župana, ističući da je A. Bogucky na temelju toponima koji se vežu za ovaj pojam dokazao da on nije avarskog porijekla. Teorija o avarskom porijeklu župana dovedena je u pitanje činjenicom da se toponimi koji svjedoče o postojanju te institucije pojavljuju na znatno širem području nego što je bio prostor suživota Slovena i Avara. Na tragu etimološkog pristupa takvog mišljenja je i G. Holzer, koji isključuje bilo kakav avarski uticaj što se tiče riječi župan, što proizilazi iz načina uređenja avarske vlasti, poretka unutar kojeg se zadržalo slovensko plemensko ustrojstvo. F. Smiljanić upućuje i na studiju F. Malingoudisa o etimološko-istorijskoj analizi institucije župana, utemeljenoj i na protobugarskim natpisima i starobugarskom *Codex Suprasliensis*, te ističe definiciju R. Katičića, koji župana označava „starješinom“, odnosno instancom „demokratskoga staroslavenskoga društva, koje je određivalo njegove javne poslove“. S obzirom na uticaj i učinak koji je kroz recepciju u njoj iznesenih shvatanja prethodnih decenija imala *Istorija Crne Gore* J. Kovačevića i drugih autora, na ponovno promišljanje određenih sudova od značaja je i upućivanje na pojmove župan i špan u *Pravno povijesnom rječniku* V. Mažuranića, odnosno na nazive i praksu pojedinih kancelarija. F. Smiljanić, *n.d.*, 33-35, 59-60, 69. L. Steindorff izvodi mađ. ispán od slov. župan. Ludwig Steindorff, *Die Dalmatinischen Städte im 12. Jahrhundert: Studien zu ihrer politischen Stellung und gesellschaftlichen Entwicklung*, Städteforschung A/20, Köln-Wien 1984, s. 52, 101.

¹² Rade Novaković je postavio pitanje relacije pripadnika familije transkribovane *Puppani* i spičanske porodice Papan. R. Novaković, *Spič (Hospicium) - Nehaj/Sutomore/Čanj, Istorijski i etnografski prilozi* (Priredio i predgovor napisao Nikola Damjanović), Beograd 1997, 119-120. C. Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters* (II. Theil), *Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften: Philosophisch-historische Klasse*, XLIX Band, II, I. Wien 1902, s. 79.: „Župan. ... In Antivari im XV. Jahrhundert eine Familie Zuppan, Xupan“; Idem, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters* (III. Theil), *Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften: Philosophisch-historische Klasse*, XLIX Band, II, I. Wien 1902, s. 71.: „Zupan, Zupani, Zuppan, Xupan, Nobiles von Antivari im XV. Jahrhundert.“; S. Ćirković, B. Hrabak, N. Damjanović, Đ. Vujović, Lj. Živković, *Bar grad pod Rumijom*, Bar 1984, 66. Sve potcrtao: S. M.

III. Patriciji Zupan (*de Zupanis*): Bar i Dubrovnik u XV stoljeću

Podaci iz XV st. ukazuju na to da su pripadnici ove porodice od 1424. g. bili prisutni u Dubrovniku, gdje se javljaju kao zakupci trgovačkih radnji. Iako se zatim pominju kao stanovnici i građani Dubrovnika, i dalje su evidentne njihove bliske poslovne i porodične veze s drugim istaknutim barskim rodovima (*Rugi, Brizii, Comi, Mence*), takođe orijentisanim na Dubrovnik. U Baru 1444. godine čine graditeljske poduhvate angažovanjem dubrovačkih klesara.

Petrus, Ser Piero (Petar) Zupani, bio je otac **Zagn Petri Zupana**, barskog trgovca koji dolazi u Dubrovnik oko 1424. g. i stiže dubrovačko građanstvo,¹³ kao i **don Paska Župana**, barskog duhovnika koji se pominje 1437. godine.

Zagn, Zagno, „Zanni de Piero Zupani de Antibari“ je kao zakupac zabilježen u knjigama nekretnina dubrovačke komune; „*in 1424 per yperperi octantadue al anno*“; takođe je 1429. godine naveden kao zakupac nekretnina u Dubrovniku, kada se pominje i drugi iznos: „*Zagno de Piero d'Antivari yperperi decenove, grosso uno all'anno*“.¹⁴ Držao je dvije radnje (*stacon*); jedna od njih se nalazila u kući s prostorom za stanovanje iznad i s klupom za trgovanje ispred. To je isti trgovac, **Ivan Petra Župana**, zabilježen u Dubrovniku 18. decembra 1427. g.¹⁵ On tada, kao dubrovački *cives et habitator*, postavlja za svoje punomoćnike mudre ljude Lovra Srđevog Ruđija i Junija Teodorovog Bricija, građane i stanovnike Bara („*prudentes viros Laure Sergii Rugi et Ser Gionium Teodori Brizii, cives et habitatores Antibari*“), da „*uberu*“ ono što mu pripada od dužnika Bogoja Đurića iz Bara („*Bogoe Giurich de Antibaro*“), Pavla Bratoševića i njegove braće iz Podgorice („*Paval Bratossevich et eius fratribus de Podgoriza*“).¹⁶ Pavle i njegova braća morali su biti poslovni ljudi koji su izlazili na Sredozemlje preko Bara, koristeći kapital Barana u Dubrovniku.¹⁷

¹³ R. Čuk, Trgovci iz zetskih gradova u Dubrovniku i srpskim zemljama u srednjem veku, *Srednjovjekovna istorija Crne Gore kao polje istraživanja*, 3, Podgorica 1999, 165.

¹⁴ *Knjige nekretnina dubrovačke općine (13-18. st.) / Libri domorum et terrenorum communis Ragusii deliberatis ad affectum (saec. XIII-XVIII)*, pripremili Irena Benyovsky Latin i Danko Zelić, knj. 7/1, I, Zagreb – Dubrovnik 2007, 187, 209.

¹⁵ B. I. Hrabak, Podgoričani trgovci XV, XVI i XVII veka prema kotorskoj i dubrovačkoj gradi, *Istorijski zapisi*, god. XXVI, knjiga XXX, 3-4, Titograd 1973, 258.

¹⁶ B. Hrabak, Podgoričani trgovci XV, XVI i XVII veka prema kotorskoj i dubrovačkoj gradi, *n.d.*, 258. Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD), *Diversa notariae* (DN), Ser. 26, br. 15, f. 159r. Snimak navedenog i dokumenata iz DN, sv. 27 (f. 143v), iz *Diversa cancellariae* (DC), sv. 59, ff. 29r-29v, iz *Testamenta notariae* (TN): sv. 12 (ff. 210r-210v), sv. 13 (ff. 209v-210v), sv. 14 (ff. 193r, 194r), sv. 27 (ff. 19r-21r) i iz LClev, ustupljeni su mi ljubaznošću prof. dr sc. Nelle Lonze. Na tome joj, kao i na vrijednim sugestijama i kolacioniranju isprava iz DN i TN, najljepše zahvaljujem.

¹⁷ B. Hrabak, Podgoričani trgovci XV, XVI i XVII veka prema kotorskoj i dubrovačkoj gradi,

Dubrovačko građanstvo je u decembru 1431. g. dobio i Županov nećak: „*Marince de Mence, nepos Zagn Petri Zupan*“.¹⁸ Marinče se pominje u Dubrovniku i u izvorima iz 1434/36. g.¹⁹ (bio je 8. XI 1436. jamac Radoslava Pomenovicha iz Dubrovnika, za 74 perpera).²⁰ *Johannes Petri Zupan* je prebivao i zasnovao porodicu u Dubrovniku, gdje je njegova žena, *Catharina*, sastavila testament 18. oktobra 1437. g. Njena oporuka je uskoro zatim otvorena, 26. oktobra iste godine.²¹

Testament „*Catharine olim uxoris Johannis Petri Zupani*“ proglašen je pred sudijom dubrovačkog građanskog suda, g. Marinom Junija *de Georgio*²² te sudijama koji su u to vrijeme bili u službi: g. Andrijom *de Volcio*,²³ g. Tomom Sorgo (*Ser Thoma de Sorgo*),²⁴ g. Junijem Bona²⁵ i g. Bernardom *de Gondola*. Lujo Mihov Resti (*Alouixius Michaelis de Restis*),²⁶ *Michael de Babalio*²⁷ i Baranin *Marinze de Comi*,²⁸ bili su zakleti svjedoci, koji su tim

n.d., 258, 261.

¹⁸ J. Mijušković, Dodeljivanje dubrovačkog građanstva u srednjem veku, *Glas SAN*, CCXLVI, Odeljenje društvenih nauka, knj. 9, Beograd 1961, 114, 117.

¹⁹ *Marinze d'Antivari*, koji bi mogao biti navedeni barski iseljenik, bilježi se 5. novembra 1437. kao stanovnik Dubrovnika. Alain Ducellier, Bernard Doumerc, Brünehilde Imhaus, Jean de Miceli, *Les Chemins de l'exil. Bouversements de l'Est européen et migrations vers l'Ouest à la fin du Moyen Âge*, Paris 1992, p. 135.

²⁰ Istorijski Arhiv u Kotoru (IAK), Sudsko-notarski spisi (SN), 35, R. br. 188, 57 (8. XI 1436.).

²¹ DAD, TN, sv. 12, ff. 210r-210v.

²² Marin Junijev Georgio (oko 1396 – 1457), poklisar u Jedrenima 1431, bio je zapovjednik dubrovačke galije 1444. g. kada je papa Eugen IV u Dardanele pozvao dubrovačku flotu da u bici kod Varne pomogne vojsci poljskog i ugarsko-hrvatskog kralja protiv Osmanlija. Od 1440. do 1455. g. šest puta je bio dubrovački knez. N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, Svezak 2, *Vlasteoski rodovi (A – L)*, Zagreb – Dubrovnik 2012, 254.

²³ Andrija Ivanov Vladimiri-Volčo (oko 1379 – 1444), između 1424. i 1436. g. pet puta je bio dubrovački knez. Isti *Andreta Cigulić* je 1442. bio je svjedok u ispravi kojom su u vlasteoski krug primljeni Ivaniš, Petar i Nikola, sinovi Radoslava Pavlovića. Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, Svezak 3, *Vlasteoski rodovi (M – Z)*, Zagreb – Dubrovnik 2012, 330, 331.

²⁴ Toma Vlahušin Sorgo (oko 1385 – 1447), od 1435. do 1447. g. pet puta je bio dubrovački knez. N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, Sv. 3, *n.d.*, 276, 277.

²⁵ Junije Lukin Bona (oko 1380 – 1460) bio je dubrovački knez 1447. g. N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, Sv. 2, *n.d.*, 105, 106.

²⁶ Lujo Mihočev Resti (oko 1400 – 1459/60), oženio se oko 1430. g. vladikom iz roda Poča. Ludovik je bio sindik na Siciliji 1440, gdje je trebalo da kupi 5.000 stara žita za Komunu. Kod ugarskog kralja Vladislava I. Jagelovića bio je poklisar 1443/44. g. Sredinom XV v. trguje u Smederevu, gdje kao konzul i sudija učestvuje u petnaestak sudskih sporova. Imao je uticajan položaj na dvoru srpskog despota. Umro je u Zvorniku. N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, Sv. 3, *n.d.*, 219-220.

²⁷ Miho Vukov Babalio (oko 1400 – 1456), bio je 1452. g. u poslanstvu kod Vladislava, sina hercega Stjepana Vukčića Kosače, a 1453. u Bileći, gdje je radio na uspostavi mira s Kosačom. N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, Sv. 2, *n.d.*, 23, 24.

²⁸ Pripadnik patricijskog roda, *Marinče de Conni d'Antivari*, pominje se 1439. g. u

povodom pojedinačno i odvojeno ispitani i navedeno potvrdili. Tako je konstatovano da je odnosnog dana, u njihovom prisustvu a u vlastitom domu, *Catharina*, „*uxor olim ser Johannis Petri Supani*“, bolesna tijelom, ali punovlasno, pribrana duhom i zdravog intelekta, sačinila svoju posljednju oporuku, „*quod nobis dedit in scriptis et cui nos in testes rogat*“ - a navedeni su je, „*tenoris infrascripti*“, svojeručno supotpisali.

Testament koji je sastavila „*Dona Catharina de Zoane di Piero Supan*“, započinje uobičajenom formulacijom: „*In Christi nomine, amen.*“ Nakon toga i datacije izjave posljednje volje, testatorka naglašava da je bolesna, da leži u krevetu i da razmišlja o vlastitoj smrtnosti, „*non sapiendo la hora nel ponto dela morte e siando certa dela morte, tuto questo considerando*“, moleći Gospoda Boga da bude milosrdan prema njenoj duši, kao i Majku milosrđa – da zamoli njenog najslađeg sina Isusa Hrista, našeg Spasitelja, da joj oprosti za uvrede koje je Gospodu Bogu nanijela ne pridržavajući se njegovih zapovijesti i za sve što je zgriješila. Kako ne bi umrla bez validne oporuke, Katarina naglašava da je sastavlja „*con bona mimoria*“.

U raspolaganju imovinom, započinje s nabožnim legatima; najprije određuje 3 perpera za desetinu i prvinu dubrovačkoj katedrali sv. Marije Velike. Zatim, za nesvjesno učinjeno zlo („*per mal toleto incerto*“) ostavlja 10 perpera. Veći iznos, od 15 perpera, ostavlja za gregorijanske mise, koje će se 30 dana služiti u sv. Mariji od Kaštela, najvećem ženskom benediktinskom samostanu u Dubrovniku. Iznos od 5 perpera opredjeljuje bratovštini sveštenika,²⁹ moleći ih za posmrtni upis („*pregandoli che me metano in lor fraternita*“). Dubrovačkoj Maloj braći³⁰ je za mise ostavila zavještanje od 10 perpera. Svojem duhovnom ocu, fra Šimunu iz samostana u Rijeci dubrovač-

---

Dubrovniku, u vezi sa zakupom dućana „*per iperperi quindecim al anno*“. Prije toga je, 12. februara 1438, *Marin de Comi* kupio kuću u Baru od Stana Ilijinog (*Hiliich*), koji se preselio u Dubrovnik još 1388. g. Marinko („*Iomi*“, „*Koki*“), *Marino Komi* iz Bara, bilježi se u izvorima i 1440/41. g. *Knjige nekretnina dubrovačke općine (13-18. st.) / Libri domorum et terrenorum communis Ragusii deliberatis ad afflictum (sæc. XIII-XVIII)*, n.d., 222. R. Ćuk, *Porodica Stano iz Bara u srednjem vijeku, Istorijски zapisi*, god. LXXI, br. 3-4, Podgorica 1999, 24.; Risto Kovijanić, *Bar i Barani u Katorskim spomenicima prve polovine XV vijeka, Istorijски zapisi*, god. XXVII, knj. XXXI, 1-2, Titograd 1974, 136. Vjerovatno izvodeći prezime od titule *knez* („*Knežević*“), kako je već pretpostavljeno, izdanci navedenog roda se pominju u izvorima iz XV i XVI st. Trgovačke veze razvijali su prisutnošću u Dubrovniku i Veneciji, kao i vezama s Kotoranima. Bili su među glavnim protagonistima dramatičnih događaja u Baru 1512. godine.

²⁹ Glavni članovi i upravitelji ove bratovštine, nastale 1393. u svrhu bogoljubnog podsticanja i materijalnog podupiranja nižeg sveštenstva, bili su sveštenici i klerici. Bratovština je već krajem XIV v. utemeljila bolnicu za uboge. K. Vojnović, *Bratovštine i obrtne korporacije u Republici Dubrovačkoj, od konca XIII. do konca XVIII. vijeka, Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium*, VII, I; Jugoslav. akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1899, VIII-IX.

³⁰ DAD, TN, sv. 12, f. 210r.

koj („de Umbla“)³¹ ostavlja isti iznos. Maloj braći samostana na Daksi („de Dacxa“)³² ostavila je za mise 3 perpera, a Malobraćanima na Korčuli („*frar minori de Corzula*“) 10 perpera. Svojem drugom duhovnom ocu, g. Matu Georgio („*miser Mathio de Zorzi*“),³³ za mise je odredila 8 perpera. Ostalim fratrima već pomenutog samostana u Rijeci dubrovačkoj, takođe za mise, zavještala je 10 perpera. Nešto veći iznos - 12 perpera, ostavila je za mise Maloj braći u Stonu („de Stagno“).³⁴

Slijede zatim zavještanja namijenjena ostaviteljki najbližim osobama. Sestri **Orsuli**, Katarina je ostavila, „*per amor*“, 15 perpera. Svojoj bliskoj rođaci (strini ili tetki) **Dobri**, opatici sv. Marije, zavješta 12 zlatnih dukata. Isto tako, namijenila je po 5 perpera za četiri monahinje istog, benediktinskog samostana sv. Marije od Kaštela (Navještenja). Uz franjevce i benediktince, nije zaboravila ni fratre propovjednike; dominikancima ostavlja za mise 5 perpera. Don Pasku Pjerovom Županu iz Bara (*domp Pasche de Piero Supan de Antivero*), bratu svojeg supruga, ostavlja legat od 15 perpera - kao i svojoj sestri „*per amor*“ - što ukazuje na osjećajnu bliskost i s članovima porodice njenog muža.

Svojoj služavki, djevojci Stojki („*a Stoycha mia fantescha*“), koja se nalazi u njenoj kući („*la qual al presente sta in chasa mia*“), namijenila je 10 perpera uz njenu platu, moleći muža, g. Ivana („*pregando Ser Zoane mio marido*“), da je dobro uda, jer se u svemu dobro ponijela.³⁵ Rekluzi Jelki (*Jeucha*), koja je stanovala „*apresso Santo Cosma e Damiano*“³⁶ u Dubrov-

³¹ Franjevački samostan u Rijeci kod Dubrovnika, posvećen Pohodjenju Prečiste Djevice Marije sv. Elizabeti, sagrađen je 1393. g. Kraj Rijeke Dubrovačke (tal. *Ombla*) imao je već 1123. g. samostan benediktinaca. F. Jurić, *Povjesno-opisni prikaz franjevačkog samostana u Dubrovačkoj Rijeci*, Zagreb 1916, 2, 29, 34, 35, 41.

³² Najmanji od *Elafitskih otoka* bio je u vlasništvu dubrovačkog patricijaja Savina Getaldova Pisino (oko 1220. – oko 1291.), osnivača samostana sv. Savina. On i njegova žena Agaype su ga oporučno darovali franjevcima. N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, Sv. 3, n.d., 156, 158-159. Crkva i samostan su prošireni 1370. g.

³³ Kanonik Mato Junijev, unuk graditelja Điva, trebao je 1409. g. da bude imenovan za dubrovačkog nadbiskupa, ali Dubrovčani to nisu dozvolili i pritom donijeli zakon „pod strogom pedepsom“ da nijedan Dubrovčanin ne smije biti izabran na tu funkciju. N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, Sv. 2, n.d., 246.

³⁴ Samostan franjevaca u Stonu izgrađen je 1347. g. Redovnici tog, kao i drugih, susjednih franjevačkih samostana, dolazili su u Dubrovnik da prikupljaju milostinju; od 1463. su trebali da vrše dušebrižništvo na isti način kao i redovnici bosanske Vikarije. F. Jurić, *Povjesno-opisni prikaz franjevačkog samostana u Dubrovačkoj Rijeci*, n.d., 2, 29, 34, 35, 41.

³⁵ U Kotoru se prosječna naknada za rad sluškinje kretala oko 4 perpera odnosno 1 dukat godišnje, uz izdržavanje, dok je plata dojilje dosegala 16 perpera godišnje, takođe uz izdržavanje. Prosječna visina miraza služavki iznosila je 40-50 perpera, ali je bila i manja. L. Blehova Čelebić, *Žene srednjovjekovnog Kotora*, Podgorica 2002, 196, 198.

³⁶ Crkva sv. Kuzme i Damjana nalazila se uz vanjski odbrambeni zid seksterija *Pustijerna*, nedaleko od crkve Sv. Tome. Njen portal s vrijednom pletenom ornamentikom bio je do početka XX v. uzidan pod svodom u ulici *Od Pustijerne*, iza crkve Sv. Bartula. K. Regan i B.

niku, zavještala je 3 perpera. Svojem rodaku don Luki je za mise ostavila 8 perpera.

Katarina u izjavi svoje posljednje volje zatim ponovo pominje supruga Ivana, kojem, iz ljubavi, ostavlja 20 zlatnih dukata („*lasso a Ser Zoanne mio marito per amor ducati d'oro XX^{cc}*“). Ponovo se osvrće i na benediktinske manastire u Dubrovniku, tj. na samostane sv. Andrije,³⁷ sv. Bartolomeja,³⁸ sv. Šimuna³⁹ i sv. Tome,⁴⁰ ostavljajući za svaki po 2 perpera.

Kćerki Franuše, doji se njenog sina Pjerka („*bayla de Piercho mio fiol^{cc}*“), zavještala je 10 pepera, za udaju. Pomenutoj Pjerkovoj doji se Franuši ostavila je 3 perpera. U situaciji kada slabo zdravlje majke nije obezbjeđivalo podizanje novorođenčadi koja su se dojila godinu dana i duže, nužnost, ali i pouzdana alternativa bila je njihova prehrana mlijekom drugih žena, što je bio fenomen dugog historijskog trajanja.⁴¹ Stoga je zadatak savjesnog oca porodice bio da blagovremeno osigura prikladnu dojilju i ugovori posao koji se mogao smatrati najzahvalnijim i najisplativijim ženskim zanimanjem u sred-

Nadilo, Crkveno graditeljstvo. Ranoromaničke sakralne građevine dubrovačkog područja (II.), *Grđevinar*, 58, 3, Zagreb 2006, 234.

³⁷ Dubrovački lokalitet *Na Andriji*, uz južni dio gradskog zida, nazvan je po crkvi sv. Andrije, koja se pominje 1226. g. kada je u njoj utemeljena jedna od najstarijih gradskih bratovština – bratovština drvodjelja. Uz crkvu se pominje i ženski benediktinski samostan, koji je dijelom porušen 1428, radi pojačanja odbrambenog zida; stara crkva je porušena i izgrađena nova, ali je sve stradalo u potresu 1667. g. K. Regan i B. Nadilo, Crkveno graditeljstvo, *n.d.*, 234.

³⁸ U arheološkim istraživanjima u crkvi sv. Bartula pronađeni su temelji crkve sv. Kuzme i Damjana iz XI v, koja je bila građena na ostacima jedne srušene kule. O ženskom benediktinskom samostanu sv. Bartula (Bartolomeja) postoji jedna bilješka na ćirilici iz 1170. g. *Isto.*

³⁹ U Dubrovniku je, po Nikoli Ragnini, relikvija Isusove Pelenice najprije čuvana nekoliko godina u crkvi sv. Šimuna podno Kaštela. *Annales Ragusini Anonymi, item Nicolai de Ragnina, digessit Speratus Nodilo, Scriptorum, Vol. I, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, Vol. XIV, Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium* (ed.), Zagrabiae 1883, pp. 198-199.; N. Lonza, *Kazalište vlasti, Ceremonijal i državni blagdani Dubrovačke Republike u 17. i 18. stoljeću*, Zagreb – Dubrovnik 2009, 247, 249-250, 408.

⁴⁰ Crkva sv. Tome sa samostanom, smještena uz vanjski odbrambeni zid seksterija Pustijerna, bila je matična krojačkoj bratovštini, od utemeljenja 1418. do 1425. g. K. Regan i B. Nadilo, Crkveno graditeljstvo, *n.d.*, 234.; N. Lonza, *Kazalište vlasti, Ceremonijal i državni blagdani Dubrovačke Republike u 17. i 18. stoljeću*, *n.d.*, 339.

⁴¹ Zrinka Nikolić Jakus, Profesija hraniteljica: doji se u dalmatinskim gradovima u srednjem vijeku, *IV. Istarski povijesni biennale: Filii, filiae...: položaj i uloga djece na jadranskom prostoru*: knjiga sažetaka / Marija Mogorović Crljenko (ur.), Zavičajni muzej Poreštine, Poreč; Državni arhiv u Pazinu; Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2011 (97-113); bib.irb.hr/.../411483.Nikolicdojilje.doc (29. 4. 2014.), 1, 4-6. L. Blehova Čelebić ističe da angažovanje dojilja nije bio znak društvenog prestiža, već neophodnost. Upućuje na francusku literaturu, prema kojoj se zanimanje takve vrste nalazilo rijetko i to samo u službi dosta otmene plemstva. L. Blehova Čelebić, *Žene srednjovjekovnog Kotora*, *n.d.*, 199.

njem vijeku.⁴² S pristankom muža, dojilja se obično obavezivala da će boraviti u kući poslodavca neko vrijeme (npr. dvije ili tri godine) i da će dojiti neko od njegove djece „po običaju dobre dojilje“.⁴³ Pri tome, vjerovalo se da se karakteristike dojilje odražavaju na djetetu; sv. Bernardin Sijenski je upozoravao na mogućnost da dijete poprimi loše karakteristike dojilje zbog sisanja, „njene zagađene krvi“, a Nikola Gučetić navodio da dojilja po tjelesnoj konstituciji treba da bude što sličnija majci.⁴⁴ Dojilje su djeci bez roditelja bile garancija opstanka, a njihova hraniteljska uloga mogla je sa stasanjem djece poprimiti i vaspitni sadržaj.⁴⁵

Međutim, iako su dojilje redovno bile žene iz nižih društvenih staleža u odnosu na porodicu djece koju doje, to nije nužno značilo da su bile jako siromašne.⁴⁶ Svakako su trebale biti zdrave te primjereno tretirane u pogledu ishrane i odijevanja.⁴⁷ Kako je Ivanov sin Pjerko nosio djedovo ime, vjerovatno se radilo o prvijencu, koji je patricijskoj porodici bio posebno značajan, pa zato moguće duže dojen, a njegova dojilja, u domu Županovih, pažljivije i bolje nadzirana.⁴⁸ Odnos između dojilje i majke tj. testatorke, s osvrtom na udaju dojiljine kćerke, ukazuje na porodičnu, prijateljsku bliskost, koja je uspostavljena između pripadnika različitih staleža, prelazila granice poslovnog odnosa.⁴⁹

Katarina Župan je i Stojsavi, dojilji njene kćeri Marije („a *Stoysava, bayla de Maria mia fiola in Breno*“) u Župi dubrovačkoj, ostavila 4 perpera. Očito je Marija, blizanka ili mlade Katarinino dijete, bila predata drugoj dojilji, ženi izvan domaćinstva.⁵⁰ Smatralo se da je izvangradski zrak zdravi-

⁴² Z. Nikolić Jakus, Profesija hraniteljica: dojilje u dalmatinskim gradovima u srednjem vijeku, *n.d.*, 11, 19, 22.

⁴³ *Isto*, 12, 15.; L. Blehova Čelebić, *Žene srednjovjekovnog Kotora*, *n.d.*, 194.

⁴⁴ Navodio se i primjer sv. Katarine Sijenske, koju je jedinu od dvadeset i četvoro djece dojila majka, koja je poslije za nju govorila da joj je najdraže dijete. Z. Nikolić Jakus, Profesija hraniteljica: dojilje u dalmatinskim gradovima u srednjem vijeku, *n.d.*, 7-9

⁴⁵ L. Blehova Čelebić, *Žene srednjovjekovnog Kotora*, *n.d.*, 195, 196.; Zrinka Pešorda Vardić, *U predvorju vlasti: dubrovački antunini u kasnom srednjem vijeku*, Zagreb – Dubrovnik 2012, 138.

⁴⁶ Svote koje su ugovarane kao naknada za dojenje djece dostizale su visine miraza žena iz porodica sitnih zanatlija. Z. Nikolić Jakus, Profesija hraniteljica: dojilje u dalmatinskim gradovima, *n.d.*, 11, 13.

⁴⁷ L. Blehova Čelebić, *Žene srednjovjekovnog Kotora*, *n.d.*, 196.

⁴⁸ *Up.*: Z. Nikolić Jakus, Profesija hraniteljica: dojilje u dalmatinskim gradovima, *n.d.*, 11, 15.

⁴⁹ *Isto*, 13, 16, 18, 21.; L. Blehova Čelebić, *Žene srednjovjekovnog Kotora*, *n.d.*, 195.

⁵⁰ Moguće da je između rođenja djece bio mali vremenski razmak. Istraživanja arhivskog materijala Firence ukazuju da su dojilje u kući roditelja u prosjeku dojile duže od onih koje su uzimale djecu u vlastitu porodicu. Uz to, život dojenčeta u dojiljinom domu bio je uobičajeniji u Italiji, u Toskani odnosno u Firenci, gdje je oko ¾ djece dojeno u kući dojilje i slabo vidalo roditelje u prvih nekoliko godina života. Z. Nikolić Jakus, Profesija hraniteljica: dojilje u dalmatinskim gradovima, *n.d.*, 4, 12-14, 22. *Up.*: L. Blehova Čelebić, *Žene*

ji za dojenče, a i troškovi dojilje bili su niži.⁵¹ Početkom XIX v. dubrovački ljekar Đuro Ferić je posebno hvalio zdravlje dojilja iz Župe dubrovačke, nazivajući ih hraniteljicama dubrovačke djece.⁵²

Rođaku Marinu Baroniću, testatorka Katarina kao znak ljubavi namjenjuje 3 dukata. Ženi pomenutog Marina, takođe iz ljubavi, ostavlja prsten iste vrijednosti. Sve ostalo što bi joj na bilo koji način pripalo, Katarina je zavještala svojoj djeci („*alli mei figli*“).

Za epitrope i izvršitelje svojeg testamenta, Katarina je odredila g. Ivana, svojeg supruga, poštovanu i voljenu gđu Dobre, opaticu sv. Marije, blisku rođaku („*Ser Zoane mio marito e madonna Dobre, abbadessa de Sta Maria, mia amida*“), svoju sestru Dekušu, monahinju Sv. Marije od Kaštela i pomenutog g. Mata Georgio. Njima je preporučila svoju dušu, istakavši da onako kako oni budu činili za nju, tako da Gospod Bog učini s njihovim dušama („*E chussi come essi faciano per l'anima mia, chussi Miser Domino Dio de anime lor faza*.“). Konačno, vjerovatno bračnom kumu Marinču, kao znak ljubavi, ostavila je prsten vrijednosti 3 dukata. „*Marinze compare nostro*“, mogao bi biti navedeni svjedok oporuke, pripadnik barskog patricijskog roda **Comi**, ali i *Marince de Mence*, dubrovački doseljenik iz Bara, nećak Ivana *Petri Zupan*.⁵³

Na margini druge stranice testamenta nalazi se slabo vidljiva konstatacija, prema kojoj se razaznaje da se radi o zavještanju u zlatnim dukatima, namijenjenom Dekuši, Katarininoj sestri, redovnici benediktinskog samostana Sv. Marije od Kaštela.

Svjedoci su saslušani i navedeno utvrđeno od konzula (sudije građanskog suda) i ostalih sudija, tako da nije moglo biti pobijeno na temelju nikakvog svjedočanstva.⁵⁴

Ostavši bez supruge i majke svoje djece Pjerka i Marije, Ivan Župan se nakon nekoliko godina pominje u vezi s građevinskim poduhvatom koji preduzima u rodnom gradu. *Johannes Petri Zupani* je 1444. godine unajmio jednog klesara iz Gruža. Vjerovatno je riječ o ocu, odnosno bliskom srodniku poznatih dubrovačkih klesara i zidara Ivana i Marka Krivančića-Vlahotovića. Po narudžbi Ivana Petrova Župana, kamenar Vlahota Krivančić je pripremao kamen za gradnju u Baru.⁵⁵ Odnosni je notarski doku-

srednjovjekovnog Kotora, n.d, 199.

⁵¹ Z. Nikolić Jakus, Profesija hraniteljica: dojilje u dalmatinskim gradovima, *n.d, 15.*

⁵² *Isto, 10.*

⁵³ J. Mijušković, Dodeljivanje dubrovačkog građanstva u srednjem veku, *n.d, 114, 117.* Dodatnu konfuziju unosi ime *Mihailo Menčetić de Comi* (trgovac koji se iz Bara iselio u Dubrovnik 1431. g.). R. Čuk, Trgovci iz zetskih gradova u Dubrovniku i srpskim zemljama u srednjem veku, *n.d, 164, 165.*

⁵⁴ DAD, TN, sv. 12, f. 210v.

⁵⁵ C. Fisković, *Naši graditelji i kipari: XV. i XVI. stoljeća u Dubrovniku, Zagreb 1947, 99.; Đ.*

Detalj rekonstrukcije izgleda Bara
prije 1571 –
Vladan Zdravković, *Avakum*, 1996.

ment, sačuvan u dubrovačkom katastru, „scriptum et anotatum in uno folio papiri in vulgari sermone,“ jer, ugovorne strane, ono što je napisano „voluerunt concorditer, ac misserunt hic in notaria scribi et registrari pro cautela ipsorum partium ac ad servandum omnium et singulorum in eo scripto contentorum.“⁵⁶

Zohanne de Piero Zupan je angažovao Vlachatou Charvanizicha de Gravosa za poduhvat izgradnje kuće obrađenim kamenom („piere smarade et spontate“), koju je, dužine oko 11,5 m i širine oko 5 m, trebalo podići na „kućištni“ (*chasale*)⁵⁷ - prostoru u gradu na kojem se mogla graditi kuća - u blizini palate sv. Đura: „per far una chasa in la zitade de Antivari, appresso lo pallazo de San Zorzi, longa brazii XXI,⁵⁸ larga brazii 9.“⁵⁹

Kuća (*domus*) i građevinska čestica na kojoj je izgrađena, u komunikaciji Dubrovčana višeg društvenog statusa, označavana je i sintagmom *polača s mistom*, čime se potvrđivao i jemčio trajan karakter i nasljednost posjeda.⁶⁰

Uposlivši istaknutog majstora Krivaničića (naručitelj posla, uslovljavajući ga, upućuje i na njegovo umijeće; „che io possa trovare altri mayestri“), Župan, iako već poodavno građanin Dubrovnika (u kojem je 1437. preminula njegova žena Katarina), nastojao je da ostavi upečatljiv građevinski trag na jednoj od prominentnih lokacija u rodnom gradu. Svakako se će-

Bošković, *Stari Bar*, Beograd 1962, 269, 251.

⁵⁶ DAD, DN, sv. 27, f. 143v.

⁵⁷ Up.: L. Margetić, A. Šoljić, Z. Šundrica, I. Veselić, *Statut grada Dubrovnika sastavljen godine 1272. na osnovi kritičkog izdanja latinskog teksta B. Bogišića i K. Jirečeka*, uvodna studija Nelle Lonze, Državni arhiv u Dubrovniku, Dubrovnik, 2002, 678, *Croatia Christiana periodica*, god. XXVII, br. 52, Zagreb 2003, 204.

⁵⁸ Dužina dubrovačkog lakta u XV stoljeću iznosi 0,55 m. Kotorski lakat je u to doba iznosio 0,531 – 0,54 m. M. Zaninović-Rumora, Mjere za dužinu i površinu u Kotoru kroz stoljeća, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 54, Zadar 2012, 39, 46.

⁵⁹ DAD, DN, sv. 27, f. 143v.

⁶⁰ N. Grujić i D. Zelić, Palača vojvode Sandalja Hranića u Dubrovniku, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 48, Dubrovnik 2010, 52.

stica koja mu je nasljeđem pripadala, *chasale* koje je trebalo rekonstruisati i adaptirati, bilo smješteno među građevinama u blizini katedrale „*de San Zorzi*”,⁶¹ možda neposredno do nadbiskupske, ili palate kanonika. Imena nekih vlasnika kuća u tom dijelu grada pominju se u drugoj polovini XVI v. (Valentin), ali su njihove familije znatno prisutne i u izvorima iz XV v. Ugovarajući gradnju, Župan saopštava dodatne pojedinosti o načinu izvođenja radova, kao i o ubikaciji kuće. Dva pročelja, ispred i pozadi nad liticom („*Le 2 faze davanti et de driedo sopra la ripe*“), bilo je potrebno izvesti izglaćanim kamenom („*piere spontate*“), dok je dvije poduže strane kuće trebalo graditi od obrađenog kamena („*piere smarade*“), ali sve od dobrog i dobro izmjeranog kamena, količine koja će biti dovoljna za dovršenje posla. Radovi su vjerovatno obuhvatali modifikaciju zatečenih zidova i novogradnju obrađenim kamenom koji je po pročeljima trebalo da dobija na reprezentativnosti. Građevinski kamen, klesan i posebno obrađivan za različite strane Županove kuće, morao je biti donijet. Vlahota Krivaničić je bio obavezan da ga o svojem trošku donese do kućištine u gradu („*chasale in la zitade*“).

Ono što u kontekstu postojećih arhitektonskih struktura, zahtjeva i ograničenja koja su nametana posebno plijeni pri analizi urbanističkih karakteristika građevinskog zahvata koji je Župan planirao, jeste visina, odnosno spratnost kuće čije je podizanje ugovarao. Krivaničić je bio obavezan obezbijediti dobrog kamena koliko je potrebno da bi se podigao zid visine 24 lakta („*per far muro alto braz XXIIIe*“), odnosno svaku dodatnu stvar da bi se izgradila četiri sprata („*quator palmenti*“) kuće od obrađenog, sječenog i ravnatog, odnosno šiljcima glačanog kamena („*de piere smarade et spontade*“), čije će dvije strane biti duge 21 lakat, dvije široke 9 lakata („*de longheza /2/ ladi braz XXI. Et largheza de 2 faze braz VIII. Et de alteza XXIII...*“).⁶² Visinom od 24 lakta („*over piu alguna chosa chome fara competente*“), odnosno 13,2 m, kuća je mogla upotpunjavati urbani krajolik na trgu sv. Đura, okrenuta prema katedrali odnosno Barskom polju, ili u nizu građevina u nastavku svetišta, zapadnom fasadom okrenuta prema moru, a onom opozitnom, ponoru.

Pružajući vrijedne podatke o dimenzijama gradnji i spacijalnim odnosima na najvišoj razini grada, posebno impresionira njena četvorospratnost

⁶¹ Sačuvane gravire upućuju na postojanje balatorija na zvoniku barske katedrale, kakvi se nalaze na ogradi zvonika korčulanske katedrale (Marko Andrijić, 1482.), odnosno na ograde starijih zvonika u Soletu u Apuliji (građenim od kraja XIV v.), na zvoncima u Abruzzima, Umbriji, pa i sjeverno od Alpa, na zvoniku crkve u Heilbronn. Balatorij je postojao i na palati Sandalja Hranića u Dubrovniku, gdje je bilo i drugih paviljona s balatorijima, statusnih obilježja podizanih obično nad uglovima kuća. N. Grujić i D. Zelić, Palača vojvode Sandalja Hranića u Dubrovniku, *n.d.*, 68, 69. Tako je i sa zvoncima katedrale u Materi (Bazilikata) i crkve S. Maria della Pace u Noicattaru (XIII v.; zvonik je obnovljen u XVI v.), u Apuliji.

⁶² DAD, DN, sv. 27, f. 143v.

(„a quattro palmenti“).⁶³ Spratovi svakako nisu bili jednake visine te su vjerovatno prvi i drugi sprat bili najviši, odnosno rastvoreni najvećim prozorima, dok su ostale etaže bile niže.⁶⁴

Ugovorom je ponovo naglašeno da je Vlahota Krivaničić, odričući se prava pritužbi, sve morao o vlastitom trošku donijeti do gradilišta „in la zitade“, za cijenu 150 perpera dubrovačkih groša. Takođe, *Vlachota* je, obavezujući se da će odgovarati vlastitim dobrima, preuzeo dužnost ličnog nastojanja „allo sopradeto lavorar“. Ukoliko tako ne bude, Ivan Župan je imao pravo da pronađe druge majstore o Krivaničićevom trošku („a soe spexe“). *Zohanne de Piero Zupan* se dodatno obezbijedio ugovornom odredbom prema kojoj će obeštećenje za štetu, koja eventualno nastane kakvim uzrokom odnosno nesrećom kojima je vinovnik Krivaničić („per soa casone et senestra“), moći da potraži od njega. *Zohanne de Piero* se međutim, odričući se drugih prava, obavezao da će mu isplatiti 150 perpera „de grossi de Ragusa“. Vlahota je najprije trebalo da pokuša da obrađuje kamen na mjestu gradnje, vjerovatno onaj koji je postojao na kućistini, što mu je moglo biti prikladnije. Moguće je da se pominje i (u)gradnja odvoda. To se, izuzimajući druga prava, podrazumijevalo „per lo soprascripto presio et pagamento.“

Cijena, kao ni drugi detalji ugovora, međutim, ne upućuju na isporuku klesarskih elemenata, kamenih okvira i opreme koji bi ukrašavali kuću izvana (indikativno je da se na dubrovačkim kućama saracenski prozori pojavljuju u prvoj polovini XIV v., kada ih izrađuju klesari iz Bara).⁶⁵ Takođe, nema ni drugih podataka o iznosima troškova gradnje (postavljanje krova, izrada stubišta i drugi radovi u unutrašnjosti, izdaci za materijale koji su eventualno kupovani izvan Bara).⁶⁶

U vezi sa navedenom *conventione*, Vlahota je izjavio da je od rečenog *Zohanne di Piero* „rezervisao“ dio ugovorenog iznosa, 20 perpera dubrovačkih groša. Cijeli posao bio je obavezan da završi do blagdana sv. Mihaila. Osim što je radove trebalo izvoditi tokom mjeseci lijepog vremena, sv. Arhanđeo Mihail upućuje i na administrativnu godinu, koja je do potkraj XIV vijeka u Dubrovniku, kao i u Veneciji, tekla od 29. septembra.⁶⁷ Početak go-

⁶³ DAD, DN, sv. 27, f. 143v. Ukoliko *palmento* označava samo plafon (šufit, strop), što je manje vjerovatno, onda je kuća mogla imati tri sprata, ali visine od prosječno 3,3 m.

⁶⁴ Pretpostavlja se da je trospratna palata Sandalja Hranića u Dubrovniku dosegala visinu od 12 m. Visina prizemlja zapadnog krila Kneževog dvora (koje je zadržalo podjelu s početka XV v.) iznosi 305 cm, a polusprata (prvog sprata) 320 cm. U drugoj polovini XV v, na Ranjininoj kući visina prizemlja iznosi 260 cm, a prvog sprata 270 cm. Na kući Tudizić-Bučić, prizemlje je visoko 240 cm, a prvi sprat 225 cm. N. Grujić i D. Zelić, Palača vojvode Sandalja Hranića u Dubrovniku, *n.d.*, 74. Najjednostavnija podjela ukupne procijenjene visine Županovog zdanja u Baru pretpostavlja prosječnu visinu svake etaže od po 264 cm.

⁶⁵ N. Grujić i D. Zelić, Palača vojvode Sandalja Hranića u Dubrovniku, *n.d.*, 63.

⁶⁶ *Up.*: N. Grujić i D. Zelić, Palača vojvode Sandalja Hranića u Dubrovniku, *n.d.*, 86.

⁶⁷ Nella Lonza, Izborni postupak Dubrovačke Republike, *Analiz Zavoda za povijesne znanosti*

dine u kasnu jesen poklapao se s ritmom poljoprivrednih radova, a⁶⁸ simbol Pravde je i u bliskoj vezi s najčešćim datumom koji se određivao za vraćanje dugova. Cjelokupan sistem gradske vlasti mogao je u funkcionalnom smislu ponovo biti uspostavljen u oktobru, kada su mogle počinjati i nove dužnosti komunalnih činovnika.⁶⁹ Slijede zatim uobičajene kontraktualne formulacije kojima se strane obavezuju da će se dogovoreno poštovati i da će se pod materijalnom odgovornošću toga držati - kojima se utanačeni posao gradnje završava („*Promittentes ipse partes sibi... premissa omnia et singula firma, rata habere et tenere, attendere et observare super et omnia bona. Renunciando ambeo. Hic autem carta etc. ...*”).⁷⁰

Rad je sasvim moguće potrajao i duže, budući da je na margini notarske isprave zapisano da je *Vlachota Charvanicich* dana 23. februara 1445. g. izjavio da je primio „*a contrascripto Johanne Petri Zupani*“ ostatak ugovorene svote od 130 perpera dubrovačkih („*pro resto soluti contrascripti patti iperperos centum treginta Ragusi*“), čime je isplaćen u potpunosti.⁷¹ Evidentno solidne gradnje, kuća je 1570. godine zavještana susjednoj katedrali.

Ser Zuane de Ser Piero Zupani se pominje i u kodicilu testamenta „*Ser Nicolai de Catharo, habitatoris Antibari et supremi cancellarii Illus. p. domini despoti Rascie*“, „*defuncti in Smederevo*“ – adicija njegove oporuke, sastavljena 20. decembra 1444, proglašena je u Dubrovniku 10. februara 1445. g.⁷² „*Nicolo de Catharo, citadin et habitador lungo tempo in Antivari*“ (odakle mu je bila žena, *dona Stana*), tada je, bolestan, svojem testamentu dodao neke pojedinosti u pogledu dugova i povjerilaca koje je imao.⁷³ Najprije navodi g. Bartola Ivanovog *de Goze* za dug od 112 zlatnih dukata, a zatim Ivana Petrovog Župana, „*per doy volte per denari mandati a la fameglia mia*.“⁷⁴ Očito je Župan posredovao u slanju novca između Nikše Arhilupisa, vrhovnog kancelara („*summo cancelier*“) srpskog despota, koji je boravio u Smederevu i njegove porodice, koja je prebivala u Baru („*li quali mando a la fameglia mia, pochi di fa in Antivari*“). Za to je znao Baranin *Ser Zomo de Ser Thodro de Zomo*:⁷⁵ „*quel che dira ditto Ser Zomo, che li sia pa-*

HAZU u Dubrovniku, 38, Dubrovnik 2000, 12.

⁶⁸ N. Lonza, Izborni postupak Dubrovačke Republike, n.d, 12.

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ DAD, DN, sv. 27, f. 143v.

⁷¹ DAD, DN, sv. 27, f. 143v.

⁷² DAD, TN, sv. 13, ff. 209v-210r.

⁷³ DAD, TN, sv. 13, f. 210r.

⁷⁴ Isto.

⁷⁵ Da je riječ o pripadniku barskih patricija *Brizii*, pored navedenog dokumenta iz 1427, svjedoči i testament Nikole Natalisa (Nalis, Nale) iz 1451. g. Nikola je izjavom svoje posljednje volje, sastavljenom u Dubrovniku, istakao da želi i da trajno ostavlja „*a Ser Zoymo de Theodoro de Brizi*“ iz Bara i njegovim nasljednicima i sukcesorima „*in perpetuo per amor la casa grande cum lo casal in Antivari*“, uz uslov koji podrazumijeva prethodno utr-

gato et dato“.⁷⁶ Testator *Archiluppis*, pominjući odjevne predmete koji su mu se nalazili u Županovoj kući, nadalje određuje: „*E questo che fazo, che le veste che son la in casa di Ser Zuane sopradetto, libri et arzentiera insembre con Çome*“⁷⁷ ditto vendino et fazano denari questa roba, che de qua se manderà, pur pani et arzentiere vendino et fazano denari“ – kako bi se izvršile odredbe njegove izjave posljedne volje, a posebno da, za njegovu dušu, „*sia scomprado un servo di man di li infideli*“.⁷⁸

Odredbe adicije izjavi posljednje volje ukazuju na značajnu ulogu koju je ostavilac dodijelio Županu. Upravo je *Ser Zuane de Ser Piero Zupani* bio jedan od glavnih izvršitelja testamenta, tj. kodicila kancelara Nikole *Archiluppisa*. Dvojica Barana, prezviter *Ostoja Šestan*⁷⁹ i *Ser Georgius Rugi*⁸⁰ su u svojstvu prokuratora⁸¹ 4. avgusta 1445. u Dubrovniku preuzeli ostavštinu „*quondam Ser Nicole, olim cancellarii illustris domini despot Slauanie*“, od „*viro Ser Zagno Petri Zupani, uno ex procuratoribus testamenti dicti Ser Nicole cancellarii*“, koji im je istu predao shodno odnosnoj prokuri, da bi je odnijeli u Bar.⁸² Stvari ostavioca su bile smještene u jednom sanduku i „*extra*

nuće muške linije testatora i njegovih nasljednika. Sređujući svoje poslove i potraživanja, Nikola Natalis je naveo i da je od prodatog oružja i pancira Nikša *de Miosa* dobio svoj dio, a ako to nije potvrđeno priznanicom, određuje da se za to pobrine *Ser Zoymo d'Antiveri*, jedan od dužnika njegove trgovačke kompanije, tako što će se dati za dug *Pribisava Radulina* i drugih dužnika. DAD, TN, sv. 14, ff. 193r, 194r. „*Casa grande*“ je vjerovatno bila glavna, najljepša, najveća i najraskošnija porodična kuća, koju su imali običaj, uz druge nekretnine, pominjati bogati dubrovački trgovci. Z. Pešorda Vardić, *U predvorju vlasti. Dubrovački Antunini u kasnom srednjem vijeku, n.d.*, 172. *Ser Zomo de Todro* bio je marta 1435. prokurator Nikole Marinova de Nale u sporu s dvojicom Barana, a u razdoblju od maja 1440. do aprila 1441. sudio se oko zemlje protiv sugrađanke *done Drago uxoris Ser Marchi de Mircho* (Boris), u apelativnom postupku koji je vođen u Dubrovniku. DAD, *Littere e commisiones Levantis* (LClev), sv. 11, f. 245v; sv. 13, f. 21v.

⁷⁶ DAD, TN, sv. 13, f. 210r. *Ser Nicola fiol de Pripcho di Radulin*, čiji je otac poslovao sa *Zoymom* Teodorovim Brizi, pominje se u kodicilu kancelara Nikole Arhilupisa.

⁷⁷ *Sumo de Todaro* je zabilježen i 1449. g. kao potpisnik kapitula barskog potestata *Ser Pietra Arimunda*. Godine 1450. pominje se uz druge patricije, kao predstavnik kapitula Barana pred Senatom u Veneciji. Đ. Bošković, *Stari Bar, n.d.*, 269.; O. Jens Schmitt, *Das venezianische Albanien (1392-1479)*, München 2001, s. 470.

⁷⁸ DAD, TN, sv. 13, f. 210r.

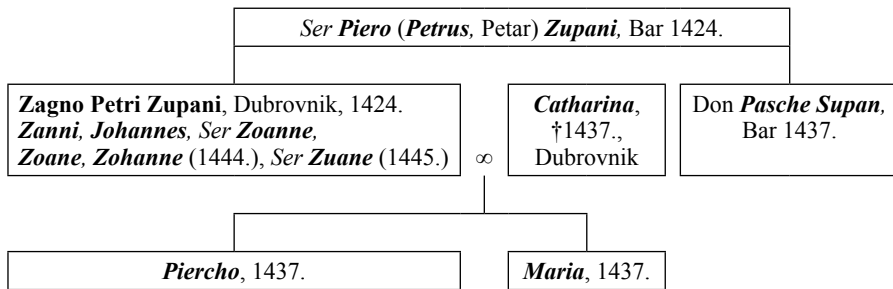
⁷⁹ *Ostoja Hustijan* (zapravo *Šestan; Sextan*) je kupio 20. IX 1434. g. zidanu kuću u Baru, između gradskih zidina, ulice i kuće *Petra Ulonića*. Za kuću su Kotoranke, koje su je prodale, od *Ostoje* primile 62 perpera *Balšina*. R. Kovijanić, *Bar i Barani u kotorskim spomenicima prve polovine XV vijeka, n.d.*, 136.

⁸⁰ *Zarzo Rugi* se bilježi 1432. g. kada je bio u sporu sa *Marinom Cratech*, *Ser Domenegom* de Vinjem, *Dechom*, ženom *Lorenza Samoelija* i *Pascom*, njegovim sinom. Đ. Bošković, *Stari Bar, n.d.*, 269.

⁸¹ „*et procurationis necnon presbiteri Nicolai Rugi et Ser Theodori filii Ser Zomi Bricio et done Stane relicte quondam Ser Nicole olim cancellarii illustris domini despot Sclauanie et dom Marini Cratech procuratore ultimi testamenti dicti q. Ser Nicolai cancellarii...*“ DAD, DC, sv. 59, f. 29r.

⁸² DAD, DC, sv. 59, f. 29r.

capsellam“, a činili su ih: odjeća, krzna, sedlo, dragocjenosti u nakitu, brojne „*cartas notarii*“, jedan „*sachetum cum pluribus literis, privilegiis et aliis scripturis, libros quatuordecim, decretale et alios libros plurium rationum.*“⁸³ Prokurator *presbiter Ostoia* i *Ser Georgius* su preuzeli i novčani iznos koji je bio u vezi sa javnom prodajom stvari, od „*dicti Ser Zagni Petri Zupani, unum ex procuratoribus dicti testamenti.*“ **Ser Zagnus Petri Zupani** je svoju obavezu izvršio tako što prokuratorima sve „*solvit et dedit prout apparet per dictum contum*“, a ovi vlastitu - vraćajući se iz Dubrovnika u Bar - „*dandos et consignandos Antibari dictis procuratoris.*“⁸⁴ Navedeni dokument sadrži posljednju poznatu referencu na Ivana Župana.

Marince de Mence, nepos Zagn Petri Zupan, 1431.

Potkraj XV v. u Dubrovniku se ponovo nailazi na pripadnike roda Župan, koji su zabilježeni kao povjerenici i izvršitelji posljednje volje „*no-bilis viri ser Iohannis, quondam Ludouici de Prodis de Antibaro*“.⁸⁵ **Ser Ivan Prodi**, sin pokojnog plemića Ludovika Prodića iz Bara, sačinio je i uredio testament, te ga 2. juna 1494. godine predao notarima katastra dubrovačke komune, koji ga je prema njegovoj volji i nalogu upisao u svrhu valjanosti, u prisustvu sudije i svjedokâ koje je pozvao i zamolio da dođu.⁸⁶ Za izvršitelje svoje oporuke, *Ser Ivan Prodi* je, između ostalih bliskih osoba, želio da to budu, odredio i postavio gospodina **sveštenika Bernarda Župana** (*dominum presbyterum Bernardum de Zupanis*) i **ser Nikolu Župana**, brata gore spomenutog sveštenika Bernarda, sve iz Bara („*et ser Nicolam de Zupanis, fratrem suprascripti domini presbyteri Bernardi, omnes de Antibaro*“).⁸⁷

⁸³ C. Jireček, Die mittelalterliche Kanzlei der Ragusaner II. *Archiv für Slavische Philologie*, XXVI. Berlin 1904, s. 164-165.

⁸⁴ DAD, DC, sv. 59, ff. 29r-29v.

⁸⁵ DAD, TN, sv. 27, ff. 19r-21r.

⁸⁶ DAD, TN, sv. 27, f. 21r.

⁸⁷ DAD, TN, sv. 27, ff. 20v-21r.

Njima je Prodi prepustio ovlaštenje za izvršenje svega i pojedinačno navedenog, njihovoj savjesti na teret, a ukoliko pomenuti fideikomisari umru, želio je da nakon njihove smrti njegovi fideikomisari i izvršitelji testamenta postanu gospoda **rizničari crkve sv. Đura iz Bara**, koji će tada, zajedno sa svojim nasljednicima, biti na navedenoj dužnosti pomenute riznice.⁸⁸

IV. Domaće plemstvo i mletačka vlast: XVI vijek

Već na početku XVI v., barski pripadnici ovog roda se nalaze inkorporirani u vojni sistem mletačke vlasti. **Domenego Zupan**, „*nobele da Antivari capo di Stratioti*“ - angažovan kao zapovjednik stratiota stacioniranih u Baru - primao je 1501. godine „*ducato do al mexe*“. Isti **misser Domenego Zupan** je 25. avgusta 1514. bio potpisnik odredbi o formiranju dva gradska vijeća, patricijskog i pučkog.⁸⁹ Vjerovatno je to otac Vicenza Zupana, koji se kao *quondam* pominje 7. marta 1549. godine.

„*Misser Vincenzo Zuppan quondam misser Domenego*“ - **Vicko Dominikov Župan**, koji se bilježi kao gradski sudija (*iudice*), pominje se 22. avgusta 1548. g. u izvještaju barskog potestata Zuannea Bragadina: „*heri a tre di notte in circa seguite vna rissa et tumulto de sorte tale che tutta questa cita era in treme. Ne la qual rixa furono feriti vno Vincenzo Zupan iudice al presente...*“; tom prilikom je Vicenza Zupana u ruku ranio notorno neobuzdani *Camillo Besaglio*.⁹⁰ Zupan se pominje i 7. marta 1549, u izvještaju o sukobima barskih patricija koji su izbili u ljeto 1548. godine.⁹¹

Marino Zupano (Marin Župan), koji se 1549. g. pominje kao pokojni, bio je otac Francesca (Frana) i vjerovatno sveštenika Zanea (Ivana) Zupana.

„*Misser Francesco Zuppano quondam domini Marini*“ - **Frano Marinov Župan**, pominje se 7. marta 1549. u izvještaju o sukobima barskih patricija, koji su izbili u ljeto 1548. g. Izdanci uglednih barskih rodova: vikar

⁸⁸ DAD, TN, sv. 27, f. 21r. Na prevodu zahvaljujem dr. sc. Ivi Kurelac.

⁸⁹ *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*; Marina Sanuda Odnosaji skupnovlade mletačke prema južnim Slavenom (priobčeni u izvadcih iz rukopisnih ljetopisih Marina Sanuda od godine 1496. do 1533); *Rapporti della Repubblica Veneta coi Slavi meridionali. Brani tratti dei diari manoscritti di Marino Sanudo. (continuazione) 1501-1517.*; knjiga VI. (uredio Ivan Kukuljević Sakcinski). U Mletcih, 1863, p. 187.; Đ. Bošković, *Stari Bar, n.d.*, 277.

⁹⁰ Archivio di Stato di Venezia (ASVe), Consiglio dei Dieci, Lettere Rettori ai Capi, b. 274.: Antivari (1500-1565.), pp. 39-78. No. 67-68 (pp. 1-9): *Zuanne Bragadino Podestà et Capitano d'Antivari, Die 7 martii 1549.* V.: L. Čoralić, Izbjeglištvo kao sudbina – Barani u Mlecima (XIV.-XVII. st), *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, Volumen 23, Zagreb 2005, 157.

⁹¹ L. Čoralić, *Staleški raskol – tragom građe o društvenim sukobima u Baru u prvoj polovici XVI. stoljeća*, *Povijesni prilozi*, godina 26, br. 32, Zagreb 2007, 70, 74, 80-82.

Antun **Pasquali**, Frano Antunov **Borisi**, Šimun Franov **Dalmas**, **Vicko Dominikov Župan**, **Frano Marinov Župan**, Frano Antunov **Cratech**, Kamilo Pasquali, Marko Antun Pasquali, Marin Pasquali, Antun Nikolin **Prokulijan**, sveštenik Nikola Antunov Prokulijan, Antun **Bazano**, Vicko Gajuša (**Gaiussa**),⁹² Camillo **Besali**, Antun Vickov Prokulijan, Krsto Dalmas, Dominik **Maruško** (u svoje i u ime brata Maruška), Dominik **Damiani**, Ivan Pavle Damiani i Marin Damiani, podstaknuti su da postignu dogovor čiji je cilj bio: „*metter fine, et silentio alle molte rixe et discordie, che si attouanno tra questi fidelissimi sudditi della citta de Antivari*“.⁹³ Stoga su pred rektora pozvani prethodno nabrojani barski patriciji, za koje se izričito navodi da su u bliskom međusobnom srodstvu („*come germani, cugnadi, nepoti, et simil gradic*“; „*barbani, fratelli, cognati, et altri stretissimi parenti*“).⁹⁴

Franc.o, koji je poslovao s pripadnicima barskog patricijskog roda Bazan (*Bazeno*), preminuo je prije 13. maja 1570. g. Vjerovatno je imao sina **Marina**.⁹⁵

U testamentu don Ivana Župana, načinjenom 1570. g., pominje se sveštenik **Marino** pok. **Frana Župana** („*Pre Marino figliolo di q.m. Franc.o Zupan*“), kojem oporučilac, zadužujući ga „*che mi dica nove para di messe*“ - kao i njegovim brojnim preminulima, ostavlja zemljišnu parcelu (*zgradu*; „*ograda*“) naspram crkve *S.to Vido*.⁹⁶

V. Testament prezvitera Ivana Župana, Baranina, rektora crkve sv. Vlaha; Dubrovnik 1570/72. g.

Prezviter **Joannes Zupana Antibarensis**, **Zuane**, pre **Zane Zupan**, **Ivan Župan**, bio je rektor crkve sv. Vlaha u Dubrovniku. U novembru, odnosno decembru 1573. g., u istoj crkvi horist je bio sveštenik Aleksandar iz Bara.⁹⁷ Župan je 13. maja 1570. godine načinio testament, koji je sproveden

⁹² Njegov srodnik, pomenut u testamentu od 2. juna 1494. g, bio je *ser* Nikola Gaviša (*Gaiussa*). DAD, TN, sv. 27, f. 21r.

⁹³ *Pisma i poruke rektora Dalmacije i Mletačke Albanije*, Sv. 1, *Pisma i poruke rektora Bara, Ulcinja, Budve i Herceg-Novog - Epistolae et communicationes rectorum Dalmatiae et Albaniae Venetae*, Vol. 1, *Epistolae et communicationes rectorum Antibarensium, Dulcinensium, Buduensium et Castru Novi*; Prepisali i uredili Lovorka Čoralić i Damir Karbić; kazala izradili: Maja Katušić i Ivan Majnarić, *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Volumen 55; Zagreb 2009. (dalje: *Pisma i poruke rektora*), 63.

⁹⁴ *Pisma i poruke rektora*, 63.

⁹⁵ V. B. Lupis, Iz prošlosti srednjovjekovnog zlatarstva u Baru, *Hrvatsko-crnogorski dodiri / crnogorsko-hrvatski dodiri: identitet povijesne i kulturne baštine Crnogorskog primorja* (ur. Lovorka Čoralić), Zagreb 2009, 741.

⁹⁶ V. B. Lupis, Iz prošlosti srednjovjekovnog zlatarstva u Baru, *n.d.*, 741.

⁹⁷ Horisti su morali svaki dan u određeno vrijeme pjevati misu u kanonske sate, tj. jutrenje,

24. septembra 1572, takođe u Dubrovniku.⁹⁸ U trenutku sastavljanja izjave njegove posljednje volje, don Ivanu su bili preminuli roditelji, kao i brat **Franc.o** te je zadužio nećakinju Anzulu Kratić da se pobrine za držanje misa „za pokoj duše mog pokojnog oca i moje pokojne majke i za pokoj duše mojeg brata Frana“.⁹⁹ Legate je odredio i za obite svoja tri nećaka. U vrijeme proglašenja testamenta, njegov rodni grad je već bio promijenio vrhovnog suverena.

„Testament pokojnog velečasnog prezvitera **Joannis Zupana Antibarenensis** [...].

U ime Boga, Slavne Djevice Marije i cijelog nebeskog dvora; kako se ja, prezviter **Zane Zupan**, nalazim nemoćan tijelom, ali zdrav pameću, određujem i sastavljam ovaj moj posljednji testament, preporučujući najprije dušu mojem vječnom Tvorcu, blagoslovenom Isusu Hristu, slavnoj navijeke Djevici Mariji i cijelom nebeskom dvoru.

Prije svega, za nesvjesno počinjeni grijeh određujem 24 aspre, koje će biti podijeljene siromašnima.

Zatim, svojoj nećaki **Anzuli**, kćerki pokojnog **Francesca Craticha**¹⁰⁰ ostavljam svoj vrt, koji imam pored polja Biskupade, a ispod javnog puta, koji sam kupio od pokojnog Antonia **Proculiana**,¹⁰¹ takav kakav je, s ovim ipak uslovom: da navedena moja nećaka¹⁰² bude obavezna pobrinuti se da se svake godine *in perpetuum* održe tri mise, tj. na obite mojeg pok. oca, moje pok. majke i mojeg pok brata Francesca.

Isto tako, ostavljam g. Prentu Lalemiju, svešteniku koji je bio u službi pokojnog¹⁰³ **Joanne Bruni**, nekadašnjeg nadbiskupa Bara, jedan vinograd

prvi, treći, šesti i deveti sat, večernje i povečerje („...a cantar matutino la mattina all' ore deputate e tutte l' altre hore cannoniche medamente la messa...“). Zdravko Šundrica, *Tajna kutija dubrovačkog arhiva*, II. dio; Turci u dubrovačkoj katedrali (o crkvenoj i svjetovnoj glazbi Dubrovnika druge polovine 16. stoljeća), Zagreb – Dubrovnik 2009, 273.

⁹⁸ Testament (DAD, TN, 10. 1, 44, 11²-13⁷) je objavio Vinicije B. Lupis: Iz prošlosti srednjovjekovnog zlatarstva u Baru, op. cit, 740-741. V. i: V. B. Lupis, *Baštinske teme Boke kotorske*. Dubrovnik – Zagreb, Perast, 2013, 60.

⁹⁹ V. B. Lupis, Iz prošlosti srednjovjekovnog zlatarstva u Baru, *n.d.*, 741.

¹⁰⁰ Frano Antunov *Cratech* se pominje u izvoru od 7. marta 1549, u izvještaju o sukobima barskih patricija koji su izbili u ljeto 1548. g. *Pisma i poruke rektora*, 63.

¹⁰¹ Vjerovatno je pomenuti pok. *Antonio Proculiano* u testamentu don Ivana Zupana istovjetan s Antunom Vickovim Prokulijanom, koji se pominje u izvoru od 7. marta 1549, u izvještaju o sukobima barskih patricija koji su izbili u ljeto 1548. g. *Isto*, 63.

¹⁰² Ukoliko nije riječ o matrilinarnoj rodaci, testator očito ističe emocionalnu bliskost i naklonost prema sestrični.

¹⁰³ Ukoliko je testament sastavljen 13. maja 1570. u Dubrovniku, možda je transkripcija mogla umjesto slova *q.* (pokojni) – prenijeti slovo *S.* (*Ser*; gospodin), s obzirom da je nadbiskup Ivan Bruni, po tradiciji, skončao u Lepantskoj bici, oktobra 1571. g. No tada je potrebno objasniti i riječ koja slijedi - „nekadašnjeg“. Može li biti da je testament mijenjan, prije proglašenja, 24. septembra 1572. g.?

kod Željeznice (*Segliesniza*), koji sam kupio od pok. Marca Sozine (*Sosina*) i njegovog brata *Zorzija*.

Takođe, ostavljam časnim koludricama samostana sv. Andrije¹⁰⁴ jedno polje, koje sam kupio od kožara Krtine (*Chertina Pelizera?*), s pet stabala maslina i pet stabala smokovog drveta, pod ovim ipak uslovom: da su obavezne učiniti da se otpjevaju tri mise godišnje za obite mojih nećaka, tj. sveštenika **Marina**, **Nikole** (*Nicola*) i **Dura** (*Giuro*).

Isto tako, ostavljam teren, odnosno polje („*terreno, ouer campo*“) koje sam kupio od Dimitrija Panasola (*Dimitri Panasol*), koji je bio iz Čeklića¹⁰⁵ („*qual fo di Tiechlichich*“) - g. „*Pre Franc.o Craina*“ i g. *Zorziju Palmi* (*Palma*), prezviteru,¹⁰⁶ s tim da za mene izgovore toliko parova misa koliko budu procijenjeni tereni koji se nalaze „*a Perdazza*“,¹⁰⁷ pored (posjeda) pok. **Piera Borisa** i terena pok. Mihajla **Volujice** (*Michele Voluiza*).¹⁰⁸

¹⁰⁴Upravitelj i delegirani pohodilac Barske nadbiskupije Blaž Baptalea je u junu 1579. posjetio crkvu koludričkog samostana sv. Andrije, kojim je tada upravljao jedini barski franjevac Frano. Koludrice su vjerovatno već 1571. g, zbog lične bezbjednosti, bile prisiljene da se vrate svojim kućama, čuvajući nešto od svoje pokretne i imovine franjevačkog samostana, dok su njihov samostan zauzeli „varvari“, kako navodi vizitator. Marin Bizzi u izvještaju od 11. XII 1618. g. bilježi: „*Erant in Civitate Moniales S(anc)ti Andreae ordinis S(anc)ti Benedicti, quae in principio passate calamitatis, male inter barbaros securae quaedam Ragusium, et Cattari perfugiunt*“ („u gradu su se nalazile redovnice sv. Andrije reda svetog Benedikta, koje su odmah izbjegle opasnost i nesigurne među barbarima, pobjegle u Dubrovnik i Kotor“). Nadbiskup M. *Giorga* navodi 1697. g. da se samostan monahinja nalazio unutar gradskih zidina, ali se već tada nije bila „sačuvala uspomena kojeg su reda i pravila bile, ni kojemu je svecu bila posvećena njihova crkva, koja je sada pretvorena u kafanu (točionicu), a samostan u stan nevjernika.“ S. Kovačić, Apostolska vizitacija Barske nadbiskupije 1579. godine, Znanstveni skup „*Fra Šimun Milinović (1835. – 1910.)*, *Povijesne okolnosti i djelo*“, knjižica sažetaka, Split 2010, 14.; M. Jačov (prir.), *Spisi Tajnog vatikanskog arhiva XVI - XVIII veka* (ur. Radovan Samardžić), Beograd 1983, 33 (prevela: dr. sc. Iva Kurelac); Š. Rastoder, Izvještaj Marka Giorga o Barskoj nadbiskupiji 1697. (prevod: msgr. Petar Perkolić), *Istorijski zapisi*, god. LXVII, br. 1-2, Podgorica 1994, 159.

¹⁰⁵Vjerovatno toponim na planini Sozini.

¹⁰⁶*Pre Zorzi Palma*, kanonik iz Bara; 9. IX 1583. i kasnije, do oko 1590, bio je biskup Sape. Ivan Jovović, *Iz prošlosti Dukljansko-barske nadbiskupije*, 2. izmijenjeno i dopunjeno izd, Bar 2005, 239.

¹⁰⁷*Perdazza - Prdači*, u barskom polju, uz *Banjúl, Banjol*, vodu, u podnožju Glêre (zemlje pomiješane sa šljunkom); dalmatoromanski je toponomastički ostatak od lat. izvedenice na – *aceus* od *pratium* - livada. Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1971.; pretisak: Zagreb, 1988, 569.; *Isti, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, III. Zagreb: JAZU, 1973.; pretisak: Zagreb, 1988, 29. *Up.* i: *praedium* – poljsko imanje.

¹⁰⁸Miho Volvica (Mihovil Voluica, *Michele Voluiza*), bio je trgovac i posjednik; 21. februara 1564. je osigurao pred državnim notarom u Dubrovniku teret ulja i druge trgovačke robe. Poslovaio je sa Ivanom Ferrom, čiji je inventar imovine načinjen 7. avgusta 1564, a gdje se bilježi: „*Un scritto di Michael Voluniza de ducati 20 per due pezze de carisee*“, 1562. g. Josip Luetić, Iz nautičko-brodarskih i lučko-trgovačkih odnosa između Luke Bar i Dubrovačke Republike 1564 – 1630, Moreplovc i brodovi iz Župe Dubrovačke u Baru, *Naše more*, god.

Takođe, ostavljam teren „a' Perdaza“ koji sam kupio od Zorzija **Bazana** njegovom sinu Jerolimu (*Hierolimo*). Isto tako, ostavljam onaj dio i teren „a' Perdaza“ koji odgovara sinu pok. Vuksana Vručena (*q. Vuchsan Vručien*) „a' Zanca rt“ (Tanki rt?) njegovoj sestri Mariji (**Bazan!**?), pod uslovom da daju da se kaže svake godine *in perpetuo* deset malih misa za moje mrtve.

Isto tako, vinograd na našem posjedu koji drži¹⁰⁹ Dumasa Četkov (*Ci-etcof*) pored Vuke Pinića (*Vuca Pinich*), ostavljam sveštenicima sv. Marije *extra mura* i fratrima g. sv. Nikole (*S.to Nicolo*), samo pod uslovom da su držani obaveznim *in perpetuum* kazivati svake sedmice dvije mise.¹¹⁰

Takođe, ostavljam g. **Antoniu Zupanu**, svešteniku, tri kupela (*cupelli*) terena¹¹¹ za sjetvu „di Perdazza“, s tim da mi izgovori pet parova misa sv. Gurga („*che mi dica cinq. para di messe di S.to Gregorio*“);¹¹² tri para za dušu Milice (*Miliza*), naše nekadašnje **služavke**, a dva para za moju.

Isto tako, ostavljam g. **Marinu** (*Marino*), prezviteru, sinu pok. g. **Francesca Zupana** jednu *zgradu* naspram sv. Vida, koju sam kupio od Marchiola **Sume**, ali pod uslovom da mi kaže devet parova misa; tri za mene, jednu za Mare pok. **Faustina** i jednu za njenog oca i majku, jednu za mojeg nećaka sveštenika Marina te po jednu za Đura i Nika (*Nico*).“

Ne može se isključiti mogućnost da je nakon stričeve smrti Marin prešao u Dubrovnik, jer se u novembru odnosno decembru 1573. g., u crkvi sv. Vlaha, kao jedan od **horista** bilježi i sveštenik **Marin Župnikov**.

Moglo bi se pretpostaviti i da je pomenuti sveštenik Aleksandar, horist sv. Vlaha 1573. g.,¹¹³ poticao od patricija Bazan. Rektor te crkve u testamen-

33, br. 3-4, Dubrovnik 1986, 155.; *Isti*, O pomorsko-gospodarskim vezama Boke Kotorske i Dubrovačke Republike XVI-XIX stoljeća, *Naše more*, god. XXXVII, br. 3-4, Dubrovnik, prosinac 1990, 161.; L. Čoralić, Iseljenici iz grada Bara i hrvatska bratovština Sv. Jurja i Tripuna u Mlecima (XV.-XVII. stoljeće), *Hrvatska obzorja*, Časopis Matice hrvatske, 1-4, Split 2006, 61.; *Ista*, Trgovac i poduzetnik Ivan Ferro iz Bara, *Bibliographica*, sv. 3, Zagreb 2009, 43.

¹⁰⁹Sasvim izvjesno je riječ o kolonatskom odnosu, zasnovanom na ugovoru koji je ishodište imao u vizantijskom *Zemljoradničkom zakonu*, kojim su se određivale obaveze kolona u vezi s obradom, diobom poljoprivrednih proizvoda i prihoda, što je zavisilo od uloženog rada kolona odnosno vlasnika.

¹¹⁰Briga za crkve i samostane snažila je zajedničko pamćenje i koheziju roda. „Uspomena na mrtve jedna je od najjačih emocija u obitelji“. Legati su ostavljani s računanjem na solidarnost descendenata u odnosu na pretke koje nikada nisu poznavali, na osnovu čega se o rodu može govoriti i kao o duhovnoj zajednici. Z. Janeković-Römer, Rodbinski odnosi u dalmatinskom društvu XIII. i XIV. stoljeća, *Historijski zbornik*, god. XLV (1), Zagreb 1992, 184.

¹¹¹Površina terena određena brojem kupela koji se mogu na njemu posijati. Dubrovački kupel je mjera težine žita.

¹¹²V. B. Lupis, Iz prošlosti srednjovjekovnog zlatarstva u Baru, *n.d*, 741.

¹¹³Giovanni Sormani, biskup Montefeltra, vizitator Dubrovačke nadbiskupije, u novembru odnosno decembru 1573. bilježi da je u crkvi sv. Vlaha orguljaš, *maestro di capella*, horist i kapelan bio sveštenik Ivan Kristović (na mjestu orguljaša od aprila 1565.). Uz njega je

tu iz 1570. dalje navodi: „Prezviteru, g. Alessandru **Bazenu** (*Bazeno*) isto tako ostavljam dva kupela terena za sjetvu; ako mu je dužnik slučajem bio moj **brat Francesco**, da bude za taj dug, a ako nije, da moli Boga za mene i za naše preminule.

Takođe, ostavljam Vincenzi, udovici pok. Marina **Faustina**, mojeg nećaka, pet kupela terena za sjetvu „*a' Perdaza*“. Isto tako, ostavljam bratovštini (*scola*) sv. Sakramenta tri kupela terena za sjetvu „*a' Perdaza*“, s tim uslovom da prokuratorii¹¹⁴ daju da se za mene svake srijede održi po jedna misa zadušnica. Takođe, ostavljam crkvi „*S.to Stephano*“¹¹⁵ tri kupela terena za sjetvu „*a' Perdaza*“ i to zaduženje ostavljam sveštenicima „*di S.to Giorgi*“; da daju da se održavaju dvije mise sedmično *in perpetuum*.

Isto tako, ostavljam Anzuli (*Anzula*), kćeri Frana **Kratića**, dva kupela terena za sjetvu „*a' Perdaza*“ – da moli Boga za nas. Takođe, ostavljam ženi i kćerkama Nikole (*Nicolo*) **Borisa**¹¹⁶ jedan kupel sjetvenog terena „*a' Perdaza*“.

Takođe, ostavljam kuću koju sam kupio od Đorđa Grekovića iz Tudemila („*Giorgi Grecouich di Zogiemilli*“) redovnicama sv. Andrije, s ovim

---

bilo još devet horista, među kojima Aleksandar iz Bara i Marin Župnikov, sveštenici. S maestrom *di capella*, u crkvi sv. Vlaha su vjerovatno izvođene višeglasne kompozicije (koje u doba Palestrine dostižu vrhunac), mise ili moteti. Z. Šundrica, *Tajna kutija dubrovačkog arhiva*, II. dio; Turci u dubrovačkoj katedrali (o crkvenoj i svjetovnoj glazbi Dubrovnika druge polovine 16. stoljeća), *n.d.*, 270, 272, 273.

¹¹⁴Podatak o prokuratorima, nosiocima (*officiali*) jedne od ključnih funkcija bratovštine, sugeriše da su ih vjerovatno birali njeni najviši organi, moguće na vrijeme od jedne godine. *Up.: „5) Della elletion delli procuratori.: ... siano balotadi... per uno anno, ut supra...“; ... 13) Del sveramento, che de far i nostri officiali*“. Maja Novak – Sambrailo, *Matrikula bratovštine svetog Jakova iz Galicije u Zadru, Radovi Arhiva JAZU*, Sv. 1, Zagreb 1972, 12, 19.

¹¹⁵Crkva sv. Stjepana („*et in sancti Petri et sancti Stephani ecclesiis Antibarensibus*“) je povremene dohotke donosila barskom arhidakonu Petru 1307. g. Beneficij crkve sv. Stjepana se pominje u papinskom dokumentu iz XV st, kada ga je papa dodijelio svešteniku Nikoli, čemu su se protivili barski nadbiskup i arhiprezviter barske crkve sv. Petra, Nikola *Mishamas*. U testamentu plemića Ivana Prodića od 2. juna 1494. navodi se obradivi vinograd sa zemljištem (koji se može preorati) s četiri jednaka vola, u kontradi sv. Stjepana („*in contrata Sancti Stephani*“), čime je evidentno da je riječ o crkvi izvan gradskih zidina, u Barskom polju ili na okolnim padinama. *Monumenta Montenegrina*, knj. IV, tom 1 (priređio i predgovor napisao Vojislav D. Nikčević, preveo Mile Bogeski), Podgorica 2001, 218-219.; L. Blehova–Čelebić, *Rimska kurija i Kotor krajem srednjeg vijeka, Boka*, 25, www.bibliotekaherceg-novi.org.yu/... (13. 12. 2007.), 4.; DAD, TN, sv. 27, f. 20r.

¹¹⁶Nikola (*Nicolo*) Boris, Borisi (Boriš, *Borış*, Boriša), kao trgovac vunom, bio je aktivan još 1599. g. J. Luetić, *Iz nautičko-brodarskih i lučko-trgovačkih veza i odnosa između luke Bar i Dubrovačke Republike 1564-1630. Moreplovci i brodovi iz Župe dubrovačke u Baru, n.d.*, 155-156.; *Isti*, O pomorsko-gospodarskim vezama Boke Kotorske i Dubrovačke Republike, *n.d.*, 161.; *Isti*, O međunarodnoj djelatnosti moreplovaca, trgovaca i brodova iz Herceg-Novog, Perasta, Kotora, Budve i Bara u pomorskoj privredi Dubrovačke Republike 1566-1650, *Boka*, Zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti, 17, Herceg-Novi 1985, 57.; B.I Hrabak, Osiguranja peraštanskih brodova 1545-1635. godine, *Boka*, Zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti, 26, Herceg Novi 2006, 94, 97.

uslovom: da svake godine *in perpetuum* učine da se održe u sv. Andriji tri mise i onoliko koliko budu smatralo da treba („*che fano dir ogni anno in perpetuum a S.to Andrea tre mese et tanto q. nto a' loro parera*“).¹¹⁷

Isto tako, ostavljam Golu Glavicu u Šušanjju („*Gola Glauiza a' Susani*“) g. **Antunu Županu (Zupan), prezviteru** i njegovim **nećacima**, koju smo otkupili, jer je pripadala fideikomisu („*quala descomprassimo per esser sta fidecomisso*“).¹¹⁸

Isto tako, ostavljam „*alla ecclesia di m. S.to Zorzi*“ našu kuću pored navedene crkve¹¹⁹ i pored (kuće) Stefana Valentina (*Stefhano Valentin*).¹²⁰ Takođe, ostavljam svešteniku Teodoru (*Theodoro*),¹²¹ sinu g. Pasqual di **Pasqu-**

¹¹⁷ V. B. Lupis, Iz prošlosti srednjovjekovnog zlatarstva u Baru, *n.d.*, 741.

¹¹⁸ Kao nasljedno raspolaganje imovinom kojim se koncentriše patrimonij roda, odnosno posjed je fideikomisom (neotuđivim nasljednim pravom; *fideicommissum familiae relictum; fideicommissum hereditatis*) određen najstarijem nasljedniku, vjerovatno najbližem po srodstvu, kao i silaznom linijom, njegovim (mlađim) rodacima (v.: fideikomisarna supstitucija). Otkup implicira izmirene ostavinske dugove ili primjenu prava otkupa, zakonskog, ugovornog, rodbinskog, susjedskog ili staleškog (ako je posjed otkupljen od neplemića). Mogućnost otkupa pripadala je samo srodniku prvog sticaoca. Statuti dalmatinskih gradova su preuzeli, s odgovarajućim izmjenama, pravnu podlogu rodovskog sistema iz klasičnog rimskog prava, koje je pripadnost rodu priznavalo samo agnatima. Pravnom institucijom *fideicommissum* imovina plemićkih rodova se pretvarala u neotuđivo porodično dobro kojim se obezbjeđivalo prenošenje dobara kroz niz naraštaja. Njom je smanjivan promet dobara, a nasljednici se lišavali prava raspolaganja i osim plodouživanja, dijela ekonomske koristi, ali se učvršćivanjem ugleda, ekonomske i političke moći, ostvarivala važna društvena funkcija, pod uslovom da su nasljednici ispunjavali obaveze o brizi za duše preminulih predaka. Običaji i pravne norme upućuju na postojanje svijesti o tome da imovina ipak pripada rodu, iako je nosilac prava vlasništva bilo domaćinstvo. Z. Janeković-Römer, Rodbinski odnosi u dalmatinskom društvu XIII. i XIV. stoljeća, *n.d.*, 180, 182-183. V.: *Pravna enciklopedija*, 1 (Glavni urednik Borislav T. Blagojević), Beograd 1989, 378.

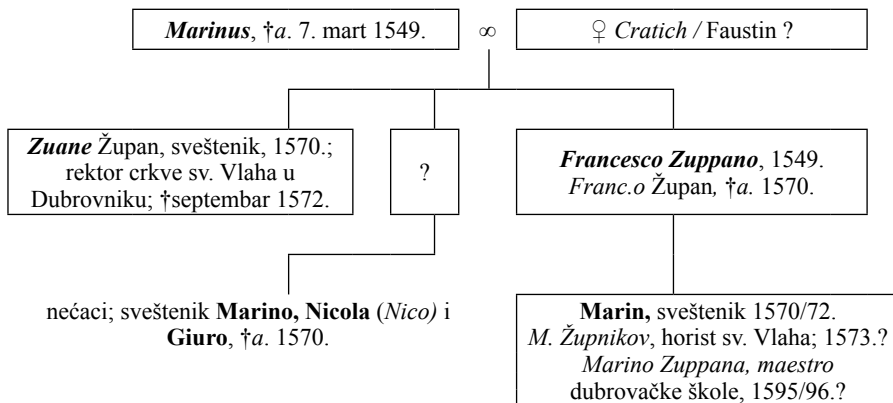
¹¹⁹ Očito je riječ o kući koju je 1444. g. unajmljen da gradi dubrovački kamenar Vlahota Kričančić.

¹²⁰ Andreas, *filius* Sime de Valentino de Antibarro, trgovao je u Dubrovniku 14. X 1366. g. *Ser Toma de Ualentin* („*çudici de Antibarro*“) je 27. III 1372. g. postupao u stvari Domagne de Dvornicha. U testamentu Ivana Prodića od 2. VI 1494. navodi se da je 180 maslina starih i mladih stabala zasadio Miho Valentinović s braćom („*Michael Valentinouich cum fratribus*“). Jedan od njih mogao bi biti Marko Valentinov iz Bara, zabilježen kao trgovac 31. I 1495. godine. *Acta et diplomata res Albaniae mediae aetatis illustrantia*, Ludovicus Thallóczy, Constantinus Jireček, Emilianus Šufflay, II (1344 – 1406). Vindobonae, MCMXVIII, p. 51.; C. Jireček, Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters (II. Theil), *Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften: Philosophisch-historische Klasse*, XLIX Band, II, I. Wien 1902, s. 17.; DAD, TN, sv. 27, f. 19v.; Ta. Bošković, *Bar pod mletačkom vlašću 1443-1571. godine*, Bijelo Polje 2004, 202.

¹²¹ Pominje se u izvorima i nekoliko decenija kasnije; *Theodorus Pascalius*, don Teodor Pasquali, barski arhidakon, došao je 1610. čamcem niz rijeku u susret barskom nadbiskupu Marinu Bizziju, „*sa strane Samriša iz Skadra*“; on je „*pošto je nadbiskupska crkva sv. Đura pretvorena u džamiju, a njeni prihodi uzurpirani od Turaka, prešao u službu sela Bušata i Daiči, a don Francisko, njegov nećak, sela Samriši*.“ Maja 1611. išao je preko Lješa za Carigrad, da se žali Porti što ga je *Cacenico*, sandžak skadarski, osudio da plati

alija, jednu *zgradu* iza Skalice („*una ograda Sascalize*“) pored *Zorzija Dragona* i pored mirazne zgrade Kolje Krajine („*ograda dotal di Cogli Craina*“),¹²² koju sam kupio od pok. Rada *Nasacha*,¹²³ (s tim) da moli Boga za moju dušu.

I ja *Francesco Lioneuich*, zamoljen od gore navedenog testatora da napišem ovaj testament, pisah vlastitom rukom i svjedok sam da je kao gore („*ut sup.a*“). I ja *Francesco Craijna* svjedok sam o gornjem („*q.nto di sopra*“). I ja *Francesco Pasqual* pok. **Mark'Antuna** (*Marc Ant.o*)¹²⁴ svjedok sam kao što je gore („*qn.to per di sop.a*“). Ovaj testament zaista ne može biti raskinut nikakvim svjedočanstvom („*Hoc autem testamentum nullo testimonio rumpi possit.*“).¹²⁵

500 talira za tobožnji prijestup njegovog sveštenika don Francesca. U Izvještaju od 11. XII 1618. koji se odnosi na barskog nadbiskupa M. Bizzija, njegov vikar se naziva i barskim plemićem: „*Nunc vices Archiep[iscop]i gerit Theodorus Pascalius, Archidiaconus, et Nobilis Antibarensis, eius Vicarius G[e]n[er]alis ...*“. M. Bizzi, *Iskušenja na putu po Crnogorskom primorju, Albaniji i Srbiji 1610. godine*, Budva 1985, 39, 53.; M. Jačov, *Spisi Tajnog vatikanskog arhiva XVI - XVIII veka*, n.d., 40.

¹²² Vjerovatno doseljenik iz prijezerske oblasti Krajina.

¹²³ *Radus Nasangi* se bilježi u izvoru iz 1519. g, kada je iznajmio jedan brod u Dubrovniku. To bi mogao biti Rade Nazak, pomenut 1570. g. u testamentu sveštenika Ivana Župana. Đ. Bošković, *Stari Bar*, n.d., 265.; K. Jireček, *Romani u gradovima Dalmacije tokom srednjega veka*, Zbornik Konstantina Jirečeka, II. Posebna izdanja SANU, knj. CCCVI, knj. 42, Beograd 1962, 313. *Ser Nicolo Nasachi* se pominje u izvoru od 16. jula 1550. g. L. Čoralčić, *Staleški raskol – tragom građe o društvenim sukobima u Baru*, n.d., 90.; V. B. Lupis, *Iz prošlosti srednjovjekovnog zlatarstva u Baru*, n.d., 741.

¹²⁴ Na usku povezanost pripadnika elitnog gradskog sloja u Baru svjedoči i podatak da se Marko Antun Pasquali, otac Francesca Pasquala, svjedoka testamenta don Zane Zupana, takođe pominje u izvoru od 7. marta 1549, u izvještaju o sukobima barskih patricija koji su izbili u ljeto 1548. g. *Pisma i poruke rektora*, 63.

¹²⁵ V. B. Lupis, *Iz prošlosti srednjovjekovnog zlatarstva u Baru*, n.d., 740-741.; *Isti, Baštinske teme Boke kotorske*, n.d., 60.

|?

Anzula F. Cratic, nećaka don Ivana Župana?

|?

Pre *Antonio* Župan i nećaci, 1570.└ ? *Tiberius Zuppana*

*oko 1555-1582.

? *Faustin*└ *Mare Marin*, nećak don I. Župana∞ *Vincenza*, 1570.

Antonio Zupan, *Antun Župan*, sveštenik, pominje se u navedenoj oporuci iz 1570/72, kojom mu se ostavljaju *tre cupelli* zemlje za usjeve *di Perdazza*, s tim da oporučitelju don Ivanu Županu održi pet gregorijanskih misa, tri „*per anime di Miliza olim n.ra messara et doi para per mi*.“¹²⁶ Istom svešteniku i **njegovim nećacima** Ivan Župan ostavlja zemlju na lokalitetu „*Gola Glauiza a’ Susani*“.¹²⁷ Možda je jedan od njegovih nećaka bio Tiberije.

VI. Posljednji pomeni pripadnika roda Župan

Tiberius Zuppana (**Tiberije Županja**), rođen je oko 1555. g. Njegovo ime, ime rimskih careva, bilo je prisutno kasnije kod talijanskih biskupa i posebno u Splitu u XI i XII v.,¹²⁸ a i šire, u doba renesanse. U Rimu mu je 18. novembra 1577. g., kada je kao *diaconus Antibaren* imao 22 godine, načinjena dispencijacija od sveštenečkog poziva.¹²⁹ Zatim se pominje 1582. g., kada mu je izdata mjenica na 181 talir koja je glasila na Frana Boljojevića iz Dubrovnika.¹³⁰

Ukoliko je poslije stričeve smrti sveštenik Marin prešao u Dubrovnik, gdje se 1573. u crkvi sv. Vlaha među deset horista bilježi Marin Župnikov, moguće da je riječ o istoj osobi koja se kasnije pominje kao repetitor u dubrovačkoj školi. Viktora Besalija, pjesnika i prijatelja Ivana Gundulića, 1595. g. jedinog repetitora u cijeloj školi,¹³¹ zamijenio je uskoro na dužnosti, vjerovatno bivši sugrađanin,¹³² **sveštenik Marin Cupan**, koji je na tom mje-

¹²⁶V. B. Lupis, Iz prošlosti srednjovjekovnog zlatarstva u Baru, *n.d.*, 741.

¹²⁷*Isto*.

¹²⁸K. Jireček, *Romani u gradovima Dalmacije*, *n.d.*, 206.

¹²⁹J. Neralić, *Priručnik za istraživanje hrvatske povijesti u tajnom vatikanskom arhivu, od ranoj srednjeg vijeka do sredine XVIII. stoljeća – Schedario Garampi*, sv. 1, Zagreb 2000, 113.

¹³⁰Faktori dubrovačke opštine vršili su u Baru isplate mjenicama, koje su bile trasirane na Dubrovčane s kojima su Barani poslovali. S. Ćirković, B. Hrabak, N. Damjanović, Đ. Vujović, Lj. Živković, *Bar grad pod Rumijom*, Bar 1984. (B. Hrabak, „Pod turskom vlašću“), 66. Nikolu Boljojevića (vjerovatno Franovog rođaka), kupca žita iz Dubrovnika, presreo je 1587. g. kod Volujice jedan ulcinjski brodić i on je opljačkan i ubijen. *Isto*, 65.

¹³¹D. Pavlović, Stijepo Đorđić (Đurđević) – dubrovački pesnik XVII veka, *Glas Srpske Kraljevske Akademije* CLXIV, 84, Beograd 1935, 212-213.

¹³²F. M. Appendini izgleda nije znao odakle su Besalijevi: „...*CAMILLO, E VITTORE BESA-*

stu ostao do 1596. godine. Međutim, **Marino Zupanna** se u literaturi pominje kao učitelj (*maestro di scuola*) i kad se Besali izostavlja.¹³³ „*Vittore grande amico di Flavio Eborense fu uno degli accreditati poeti, ed oratori fra i suoi concittadini*“;¹³⁴ Besali je vršio dužnost kancelara Dubrovačke Republike; bio je punomoćnik barskog kaptola u Dubrovniku i ambasador dubrovačkog Senata kod nadvojvode Ferdinanda i pape Klementa VIII.¹³⁵

Franjo II Župan, *Franciscus de Zupanis* (a Zupa, de Zupa, de Zupanis, Zupanus, Županić), bio je kotorski biskup 1578-1581. g.¹³⁶ „Mjesto njegova rođenja nije sa sigurnošću utvrđeno, ali se najviše dovodi u vezu s Kotorom, odnosno obližnjom Grbaljskom župom. Stariji franjevački pisci povezuju ga s plemićkom obitelji de Zupanis u Baru.“¹³⁷ U Kotoru se 1451. godine pominje Maroje Županić.¹³⁸ Prisutnost imena Frano (*Francesco*) u barskom paricijskom rodu Župan zasigurno odražava porodičnu i rodovsku tradiciju, povezujući nosioce, žive rođake s njihovim precima.¹³⁹

VII. *Familia, urbs, districtus*: pozicije patricijskog posjeda

Lokacije kuća koje su pripadale rodovima Boris, Goliebo, Pichicho, Valentin i Župan, na trgu i kod katedrale sv. Đura, potvrđuju njihov društveni značaj, daju naznaku njihove međusobne rodbinske povezanosti i uzajamnosti ekonomskih interesa.¹⁴⁰ Don Ivan Župan je testamentom iz 1570. g. redovnicama sv. Andrije ostavio kuću koja se vjerovatno nalazila u njho-

GLI Cancellieri, che altrove con Cerva, e Dolci abbiamo malamente supposto essere Ragusei, essendo stati non saprei di qual luogo d'Italia; ...“. Francesco Maria Appendini, *Notizie storico-critiche sulle antichità: storia e letteratura de' Ragusei*, Tomo II, Ragusa, MDCC-CIII, p. 323.

¹³³ *Gragja za istoriju dubrovačke pedagogije*, sakupio Vicko Adamović, Zagreb 1885, 30.; F. M. Appendini, *Notizie storico-critiche*, n.d, pp. 318-319.

¹³⁴ F. M. Appendini, *Notizie storico-critiche*, n.d, p. 122.

¹³⁵ S. S. Marković, *Barski patricijat*, n.d, 50.

¹³⁶ (ili †1591.?). *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji / Cerkev v Jugoslaviji*, Zagreb 1975, 277.

¹³⁷ P. Čošković, „*Franjo iz Kotora*“, *Hrvatski biografski leksikon*, 4 (glavni urednik Trpimir Macan), Zagreb 1998, 446.; Niko Luković, *Zvijezda mora*, Perast 2000, 58.; Marijan Žugaj, *Hrvatska provincija franjevac konventualaca (1217-1559), Hrvatska provincija franjevac konventualaca nekad i danas* (uredio: Ljudevit Maračić), Zagreb 1989, 55.

¹³⁸ Za njega se udala pučanka Jela, kći Stanjine iz Prčanja. L. Blehova Čelebić, *Žene srednjovjekovnog Kotora*, n.d, 404.

¹³⁹ Z. Janeković-Römer, *Rodbinski odnosi u dalmatinskom društvu XIII. i XIV. st.*, n.d, 183-184.

¹⁴⁰ Mara *Ptitiko* 1437. g. ima kuću zidanu na dva sprata, pokrivenu *scandolima*, kod kuće sinova pok. Marka Borisa, koja je bila mirazna kuća gospode Drage, žene Marka Borisa, kćeri pok. Nikše Tiptika, te dućan na Trgu, kod kuće sinova pok. Toma Goleba. V.: IAK, SN VI, R. br. 2.544, 867-868 (29. XII 1439.).

voj blizini, dok je katedrali sv. Đura zavještao porodičnu kuću koja se nalazila pored crkve i doma Stefana Valentina („*item lasso alla ecclesia di m. S.to Zorzi la n.ra casa appresso la detta chiesa, et appresso Stefhano Valentin*“).¹⁴¹

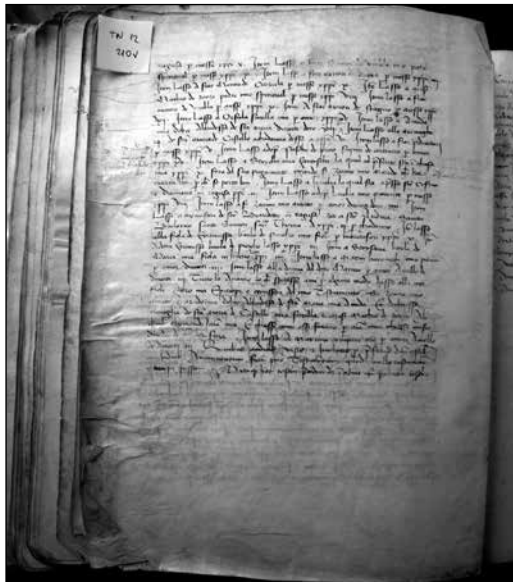
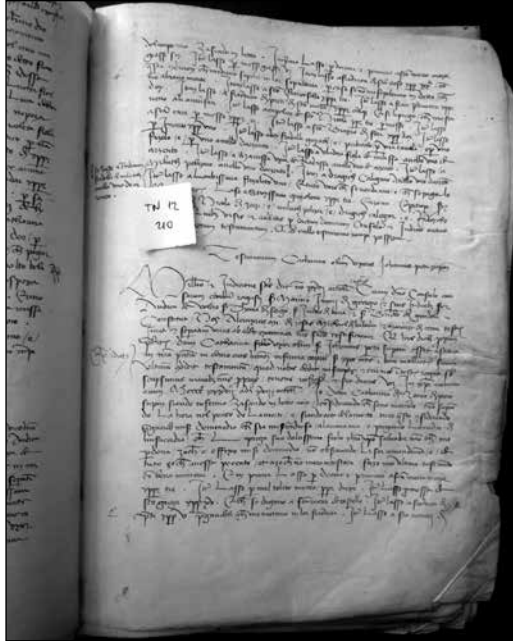
Zemljišni posjedi Zupana, ponajprije oranice, svjedoče to brojni podaci, pružali su se na više mjesta izvan urbanog recinkta, od Volujice i morske obale do rijeke Željeznice, Šušanja i nazad do Biskupade i crkve sv. Vida. Graničili su se s posjedima patricijskih rodova Boris i Volujica, a sticani su od plemićkih rodova Bazan, Nazak, Suma, Prokulijan, kao i od drugih građana i distriktualaca. Konačno, osim pripadnicima roda, prijateljima i duhovnicima, zavještani su žarištima komunalnog sakralnog i duhovnog života, koja su predstavljali ženski samostan sv. Andrije, kolegijalna crkva sv. Marije izvan gradskih zidina, franjevački samostan sv. Nikole, bratovština sv. Sakramenta, crkva sv. Stjepana i katedrala sv. Đura, jemci očuvanja kulture sjećanja.

Zaključak

Na osnovu arhivskih podataka i istoriografije prati se barski patricijski rod *Zupan* (Župan) tokom XV i XVI vijeka, kroz mreže društvenih odnosa, interesnih grupacija, agnatskog i kognatskog srodstva, preko građevinske ostavštine, prenošenja tradicija i iskustava dugoga trajanja, prerogativa staleške kohezije i duhovnog zajedništva, strategija očuvanja patrimonija i obnavljanja uspomena. Translacija izvornog materijala donosi izuzetno vrijedna toponomastička i onomastička obavještenja, sadržeći pojedinosti na osnovu kojih se rekonstruiše onovremeno svakodnevlje. Raspoloživi podaci ukazuju na to da je rod, koji se prethodno obogatio trgovinom, na početku XVI vijeka igrao značajnu ulogu pri particiji funkcija u gradskoj upravi. Pored toga, njegovi predstavnici koncentrisali su sudske i vojne nadležnosti, ali i duhovna zvanja. Međutim, iako se u drugoj polovini XVI vijeka radilo o jednom od najimućnijih rodova, s prostranim zemljišnim posjedima u distriktu Bara, broj njegovih pripadnika je naglo smanjen, a time i njegov društveni uticaj. Stoga su se posljednji izdanci ove patricijske loze, oslanjajući se na fideikomis kao garanciju održanja društvenog položaja i imovinske stabilnosti, okretali memorijama i sakralnom nasljeđu zarad očuvanja staleškog mentaliteta i svijesti aristokratskog kontinuiteta.

¹⁴¹ V. B. Lupis, Iz prošlosti srednjovjekovnog zlatarstva u Baru, *n.d.*, 741.

Prilog 1: Testament Katarine, supruge Baranina Ivana Petrovog Župana, sačinjen oktobra 1437. u Dubrovniku [DAD, TN, sv. 12, ff. 210r-210v]

Testamentum Catharine olim uxoris Johannis Petri Zupani

Millesimo et Indicione suprascriptis, die vero XXVI octobris. Ragusii. Coram domino Domino Consule causarum civilium Ragusii. Ser Marino Junij de Georgio et suis iudicibus Ser Andrea de Volcio, Ser Thoma de Sargo, Ser Junio de Bona et Ser Bernardo de Gondola, constituti, nos Alouixius Michaelis de Restis, Michael de Babalio et Marinze de Comi, testes jurati et separatim unus ab altero examinati, nostro sacramento testificamur. Quod hic diebus proximis preteritis, dum Catharina (filia cancel.) uxor olim ser Johannis Petri Supani esset constituta in nostra presentia, in domo eius habitationis, infirma corpore, ser compos mentis et boni intellectus suum

ultimum condidit testamentum quod nobis dedit in scriptis et cui nos in testes rogat, subscripsimus manibus nostris propriis, tenoris infrascripti et sic dicens, videlicet.

In Christi nomine amen. M^oCCCC^oXXXVII, adi XVIII octobris. Io Dona Catharina de Zoane di Piero Supan, siando inferma, zasando in letto mio, considerando che sono mortale, e non sapiando la hora nel ponto dela morte e siando certa dela morte, tuto questo considerando, pregando Miser Domene Dio che sia misericordioso a l'anima mia, e pregando la Madre di misericordia che li prega suo dolcissimo fiolo Ihesu Christo Salvador nostro che me perdona zo che o offexo Miser Domene Dio non observando li soi comandamenti e de tuto ço che avesse peccato, et azo che non mora intestata, fazo mio ultimo testamento con bona mimoria.

Et in prima, lassa per decima e primicia a Sancta Maria Mazor yperperi tre. Item lasso per mal toleto incerto ppr. diexe. Item lasso per messe de Sancto Gregor yperperi XV. Et che se digano a Sancta Maria de Castello. Item lasso a fraternita di preti yperperi V., pregandoli che me metano in lor fraternita. Item lasso a fra minori di Ragusa per messe yperperi X. Item lasso a fra Simon de Umbla mio patre spiritual per messe yperperi X. Item lasso a frari minori de Dacxa per messe yperperi III. Item lasso a frar minori de Corzula per messe yperperi X. Item lasso a miser Mathio de Zorzi padre mio spiritual per messe yperperi VIII. Item lasso a frari minori de Umbla per messe yperperi X. Item a frar minori de Stagno per messe yperperi XII. Item lasso a Orsula surella mia per amor yperperi XV. Item lasso a amida mia Dobre, abbadessa de Sta Maria, ducati d'oro XII. Item lasso allo monaghe 4 de Santa Maria de Castello, a chadauna desse a iperperi V. Item lasso a frari predicatori per messe yperperi V. Item lasso a domp(nus) Pasche de Piero Supan de Antivero per amor yperperi XV. Item lasso a Stoycha mia fantescha la qual al presente sta in chasa mia yperperi X fora del suo pagamento, pre-

gando Ser Zoane mio marido che la marita ben, perche se porto ben. Item lasso a Jeucha, la qual sta apresso Santo Cosma e Damiano in Ragusa ppr. III. Item lasso a domp. Lucha mio parente per messe yperperi VIII. Item lasso a Ser Zoanne mio marito per amor ducati d'oro XX. Item lasso a monasteri de Sancto Benedetto in Ragusa, zoe a Sancto Andrea, Sancto Bartolomio, Santo Simeon, Santo Thoma, a yperperi II per chadauno.

Item lasso alla fiola de Franussa, bayla de Piercho mio fiol, per maritason yperperi X. Item a detta Franussa, bayla de Piercho, lasso yperperi III. Item a Stoysava, bayla de Maria mia fiola in Breno, lasso ppr. IIII^{or}. Item lasso a Marin Baronich mio parente per amor ducati III. Item lasso alla donna del ditto Marino per amor anello de ducati III. Tutto lo avanzo, zo che spetasse a mi per alguno modo, lasso alli mei fioli.

Fazo mei epitropi e comissari del mio testamento Ser Zoane mio marito e madonna Dobre, abbadessa de Sta Maria, mia amida, et Dechussa, monegha de Santa Maria de Castello, mia surella, e miser Mathio de Zorzi. Ali quali racomando l'anima mia. E chussi come essi faciano per l'anima mia, chussi Miser Domino Dio de anime lor faza. Item lasso al Marinze compare nostro per amor anello de ducati III.

Quibus auditis, visis et intellectis per prefatum dominum consulem et iudices, authenticatum fuit presens testamentum quod nullo testimonio rumpi possit. Nota. quod hoc testamentum precedere debet in ordine 4a precedentia testamenta.

*

DAD, TN, sv. 12, f. 210r:

- (in margine:) ... rdat...

DAD, TN, sv. 12, f. 210v:

- (in margine:) ... lasso a Decussa

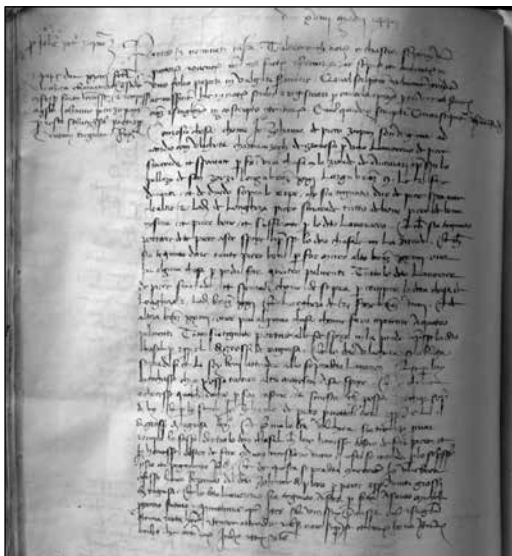
[surella] mia monega

[de Sancta Maria] de Castello

...ducati d'oro.

*

Prilog 2: Ugovor o gradnji kuće Ivana Petrovog Župana u Baru, zaključen s Vlahotom Krivančićem iz Gruža; maj 1444. [DAD, DN, sv. 27, f. 143v]

Die XVIII madii 1444

Pro Johanne Petri Zupani

Partes et per nominati infra. (Taliter est?) michi nothario cathastici scriptum unum pactorum et convencionum inter eos factum (...?) ac scriptum et anotatum in uno folio papiri in vulgari sermone. Quid scriptum voluerunt concorditer ac misserunt hic in notaria scribi et registrari pro cautela ipsorum partium ac ad servandum omnium et singulorum in eo scripto contentorum. Cuius quidem scripti tenor sequitur etc.

- (in margine:) *1445 die XXIII februarii Vlachota Charvanicich constitutus confessus fuit habuisse et recepisse a contrascripto Johanne Petri Zupani pro resto soluti contrascripti pacti iperperos centum treginta Ragusi.*

Conzosia chosa come io Zohanne de Piero Zupan son vignuto ad acordio com Vlachota Charvanizich de Gravosa per uno lavorrio de pierie smarade et spontate per far una chasa in la zitade de Antivari, appresso lo pallazo de San Zorzi, longa brazii XXI, larga brazii 9. Le 2 faze davanti et de driedo sopra la ripe, che sia tegnuto dare de pierie spontate e altre 2 lad(i) de longheza pierie smarade, tutto de bone pierie, de bona mesura et pierie bone et sufficiente per lo dito lavoriero. Et che sia tegnuto portare dete pierie a soe spexe

appresso lo detto chasale in la zitade. Et che sia tegnuto dar tante piere bone per far muro alto braz XXIII, over piu alguna chosa per poder fare quator palmenti. Tutto lo dito lavorare de piere smarade et spontade chome de sopra per compiere la dita chasa de longheza (2) ladi brazi XXI. Et largheza de 2 faze braz VIII. Et de alteza XXIII over piu alguna chosa chome fara competente a quatro palmenti.

Tutto sia tegnuto portare alle soe spexe in la zitade, appresso lo dito chasal per iperperi CL de grossi de Ragusa. Renunciando. Et lo dito Vlachota se obliga sopra di si et li soy beni attendere allo sopradeto lavorar. Et se per luy manchasse ch' io possa trovare altri mayestri a soe spexe. Et (...) che me(...) ochoresse qualche danno per soa casone et senestra, che possa zerchar sopra de luy. Et per lo simile io Zohanne de Piero promettoli dare ipp. CL de grossi de Ragusa. Renunciando. Et prima lo deto Vlachota sia tegnuto provar (romper?) lo sasso dentro lo deto chasal che luy havesse destro de far (provar?) et lo havesse destro de fare conduto ritrosfario(?) tutto. Questo(?) se intenda per lo soprascripto presio et pagamento. Renunciando.

Et de questa sopradeta conventionione io Vlachota confesso haver rezervudo dal dito Zohanne di Piero per parte ipp. vinti grossi de Ragusa. Et lo dito lavorerio sia tegnuto a far per fina a Santo Michel proximo futuro.

Promittentes ipse partes sibi (...?) premissa omnia et singula firma, rata habere et tenere, attendere et observare super et omnia bona. Renunciando ambeo. Hic autem (carta) etc. Iudex et testis ut supra.

Savo MARKOVIĆ

„UNA CHASA IN LA ZITADE DE ANTIVARI“:
THE PATRICIAN LINEAGE ZUPAN (ŽUPAN)

Summary

Based on archival evidences and historiography, considered is the patrician lineage *Zupan* (Župan) of Bar, during the fifteenth and sixteenth century. Members of the lineage are followed through a network of social relations, interest groups, cognatic and agnatic kinship, through architectural heritage, transfer of tradition, the prerogatives of class cohesion and spiritual community, patrimony conservation strategies and a renewal of memories. The source material contains extremely valuable toponomastic and onomastic information, as well as the details according to which may be reconstructed the lifestyle of that time. Available data indicate

---

that the lineage, previously enriched by trade, at the beginning of the sixteenth century played a significant role in partition of the functions in town's administration. In addition, its representatives concentrated judicial and military powers, proving, nothing less, spiritual vocations. However, while in the second half of the sixteenth century it was one of the richest lineages, with a large land holdings in the district of Bar, the number of its members is precipitously reduced, and with that its social impact. Therefore, the last *Zupan*'s offsprings, relying on *fideicommissum* as a guarantee of maintaining the social status and material stability, were turning to memories and sacred heritage, in order to preserve the class mentality and awareness of aristocratic continuity.